

זבחים פרק ששי קדשי קדשים

(זבחים נח, א)

משנה:

קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח:

רבי יוסי אומר: כאילו נשחטו בצפון. (בגמרא יליף טעמא.)

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מחצי המזבח ולדרום - כדרום, מחצי המזבח ולצפון - כצפון.

גמרא:

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן (גמרא גמיר לה רבי יוחנן): אומר היה רבי יוסי: כוליה מזבח בצפון קאי, ומאי 'כאילו' (הא ודאי בצפון נשחט)? - מהו דתימא בעינן 'על ירך' [ויקרא א, יא]: ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני ידוד וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב] וליכא - קא משמע לן.

אמר ליה רבי זירא לרב אסי (קסלקא דעתא דרבי זירא דממתניתין גמיר לה רבי יוחנן להא ד'אומר היה רבי יוסי'): אלא מעתה, לרבי יוסי ברבי יהודה הכי נמי דחציו בצפון וחציו בדרום? וכי תימא הכי נמי - והא את הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן 'מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולה' (אף על פי שמכשיר למזבח מחציו לצפון - מודה הוא שאם שחטו כנגד אותו מקום מתחתיהם בקרקע - פסולות)?! (ולקמיה מפרש היאך יכול לשחוט תחת המזבח).

אמר ליה (רב אסי): הכי קאמר רבי יוחנן: שניהם - מקרא אחד דרשו (כלומר: אומר היה רבי יוסי דקאמר רבי יוחנן לעיל - לאו ממתניתין גמיר, אלא הכי גמיר לה מרבותיו, ומתניתין - לאו במקום מזבח פליגי, דנימא 'רבי יוסי כולה בצפון' ורבי יוסי ברבי יהודה נימא 'חציו צפון', אלא מדרשא דקרא): (שמות כ, כב) [מזבח אדמה תעשה לך זבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך] את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך]: רבי יוסי סבר: כולו לעולה וכולו לשלמים (כולו ראוי לשחיטת עולה, דקדושת צפון עליו מגזירת הכתוב; וכולו ראוי לשלמים שהשלמים כשירין אף בצפון, מקל וחומר בפירקין דלעיל (דף נה.)), ורבי יוסי ברבי יהודה סבר:

חציו לעולה וחציו לשלמים, דאי סלקא דעתא כולו לעולה כשר, השתא: כולו לעולה כשר, כולו לשלמים מיבעיא?

[# אבל במשנה כתוב: 'קדשי קדשים' - כלומר: גם חטאת ואשם! ועוד: ושלמים הם קדשים קלים, ואינם קדשי קדשים! ועוד: אם הכוונה לקדשים קלים, כפירוש של רב אסי בדברי רבי יוסי, היה צריך לגרוס 'כל הקדשים'! ועוד: אם אמנם כל הקדשים - הפסוק היה צריך לומר 'וזבחת עליו את צאנך ואת בקרך' - מדוע המיעוט 'את עולותיך ואת שלמיך'? ולכאורה מיעוט זה ממעט חטאות ואשמות - ומדוע המשנה אומרת סתם 'קדשי קדשים'?!]

ואידך?

איצטריך: סלקא דעתא אמינא: עולה הוא דדחיק ליה מקום (שמקומן קטן ודחוק: שאין כשר לה אלא צפון, ופעמים שהעולות מרובות וצר להם המקום - והכשיר להן הכתוב ראש המזבח), אבל לשלמים, דלא דחיק ליה מקום - אימא לא? - קא משמע לן.

גופא: אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולות;

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: מאי 'כנגדן בקרקע' (הא ליכא לפרושי כנגדן ברצפה למזרח המזבח ובמערבו, דאם כן - לא הוה קשיא מילתא לרב אסי לעיל, דמהכא ליכא למילף דלית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה חצי המזבח עומד בצפון: דאפילו הוא צפון - נמי פסיל ליה לרבי יוסי ברבי יהודה, ואפילו סמוך לכותל העזרה צפוני פוסל אם משוך מכנגד זוית המזבח צפונה למזרח או למערב, דדייקין על ירך כדאמר בפרק שני (לעיל כו.)): 'איזהו צפון? - מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפונית כנגד המזבח כולו', אבל משוך מכנגד המזבח - לא; הלכך: על כרחך האי 'כנגדו' דילפינן מינה דמקום המזבח - לאו צפון הוא תחתיו קאמר, ומאי (היא)? אי לימא אמה יסוד אמה סובב (אם שחטן על כניסת הסובב והיסוד) - האי

גופיה מזבח הוא (האי לאו 'כנגדו' הוא, אלא מזבח ממש, ומכשר בה רבי יוסי ברבי יהודה, כדקתני 'מחצי המזבח לצפון')! ועוד: מאי 'כנגדן בקרקע'? וכי תימא: דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו - וכי האי גוונא מי הוי מזבח? והתניא

[דומה למכילתא יתרו מסכת דבחדש פרשה יא]: (שמות כ, כב) **מזבח אדמה תעשה לי** [וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך] - **שיהא מחובר מאדמה**: שלא יבנו לא על גבי מחילות, ולא על גבי כיפין (אולמים = ארקמלו'ט)?

לא צריכא דבצריה בצורי (אם נמלך לקצר את המזבח, ונשאר מחצה של צפון פנוי, ושחט שם פסולות; ואף על גב ד'יקר' הוא - פסיל ליה; אלמא סבירא ליה: בדרום עזרה הוא, דאי לא אמאי פסיל ליה?).

אמר רבי זירא: אפשר איתא להא דרבי יוחנן (דאמר 'אומר היה רבי יוסי כוליה מזבח בצפון קאי') ולא תנינא לה במתניתין (ולא תנינן לה שום רמז במשנה בששה סדרים)? נפק, דק ואשכח דתנן (במשנת תמיד [פ"ב מ"ה]): **כִּידְרוֹ מִשֶּׁם** (מדיר העצים) **עֲצֵי תַאֲיִנָּה יָפִים** (בשל תאנה היו רגילין, וטעם אגדה הוא: שבו היתה תקנה לאדם הראשון 'ויעשו להם חגורות' [נבדאשית ג, 21]) **לסדר מערכה שניה של קטרת** (אצל מערכה גדולה היו מסדרין מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים להכניס על מזבח הפנימי שלשה קבין לכל בקר וערב, להקטיר עליהם קטרת; ובמסכת יומא בפרק 'טרף בקלפי' (דף מה:) בסופיה ילפינן מקרא דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכך) **כנגד קרן מערבית דרומית** (של מזבח), **משוך מן הקרן כלפי צפון** (להרחיקו מן הקרן) **ארבע אמות** (וטעם מפרש לקמיה: מאי שנא הקרן זה, ומאי טעמא מושכו הימנה ולצפון ארבע אמות; ('משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות' גרס, וכן מצינו בסדר המשנה במשנת תמיד), **באומד חמש סאין גחלים** (לפי אומד חמשה סאין גחלים היו נותנין שם עצים; כך שיעורו לחתות בתוכו בראש המזבח, שהוא חלק מחתה של סאה לרבי יוסי, דאמר בסדר יומא (דף מג:)) 'בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך שלשה קבין') - **ובשבת** (היו מסדרין שם) **באומד שמונה סאין גחלים, ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים** (לפי שצריך להקטיר הבזיכין על מזבח החיצון, שעל מזבח הפנימי אין הקטר אלא של קטרת שחרית וערבית, כדכתיב לא תעלו עליו קטרת זרה וגו' (שמות ל, 13)).

ומאי סימנא רבי יוסי היא (מהו הסימן שהוקבע להם למערכה שניה ולהקטרת הבזיכין קרן מערבית דרומית, ומשוך ארבע אמות מן הקרן ולצפון)? **דתניא:**

(זבחים נח, ב)

רבי יוסי אומר: זה סימן (בידך): כל הניטל בפנים לינתן בחוץ (ולקמיה מפרש מאי ניהו) - **אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים** (אינו ניתן בחוץ על המזבח החיצון, אלא בסמוך לצד פנים, שאין במזבח החיצון מקום הסמוך לפנים יותר ממנו), **וכל הניטל בחוץ לינתן לפנים** - **אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים** (שאין מקום בכל מזבח החיצון סמוך ממנו).

'כל הניטל בפנים לינתן בחוץ' מאי ניהו? אילימא שירים (שירי הדם דחטאות הפנימיות) - (למה ליה לרבי יוסי לשוייה בהו כללא?) **בהדיא כתיב בהו** (דנתינן ביסוד שכנגד הפתח, דכתיב) (ויקרא ד, פסוקים ז, יח) **(ישפך) אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד! ? ותו:** **'כל הניטל בחוץ לינתן בפנים'** מאי ניהו? אילימא גחלים של יום הכיפורים (שמכניסין במחתה לפני ולפנים להקטיר בהן מלא חפניו קטרת סמים דקה [ויקרא טז, יב]), דאף הם ניטלין ממזבח החיצון, כדכתיב [שם] **מעל המזבח מלפני ה'** מצד המערב, ודרשינן ביומא (דף מה:): 'איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' - זהו מזבח החיצון' ויהיב לו בה רבי יוסי כללא וסימנא דאין ניטל אלא ממקום שאין סמוך הימנו ולפנים) - **בהדיא כתיב בהו** (מלפני ה', דהיינו לצד פנים) : (ויקרא טז, יב) **ולקח מלא המחתה גחלי אש** [מעל המזבח מלפני ה'] ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת] ? !

לא! 'כל הניטל בפנים לינתן בחוץ' = שני בזיכי לבונה של לחם הפנים (הניטלין בשבת מן השלחן, לינתן על מזבח החיצון, ואשמעינן רבי יוסי שניתנין מכנגד הפתח), **דגמרי משירים** (הפנימיים); (1) **'הניטל בחוץ לינתן בפנים' = גחלים דכל יומא ויומא** (הניטלין ממערכה שניה של קטרת לינתן על מזבח הפנימי, ואשמעינן רבי יוסי דניטלין מכנגד הפתח דגמרי), **דגמרון מגחלים של יום הכפורים** (שקבע להן כנגד הפתח לנטילתן, והיינו סימנא: דתנא תנא במסכת תמיד למערכה שניה שהיא לנטילת גחלים ולהקטרת בזיכין שתהא בקרן דרומית מערבית, ומשוכה לצפון ארבע אמות, שתהא מכוונת כנגד הפתח, ומינה פשטינן דלרבי יוסי - כוליה מזבח בצפון קאי); **ומאי קסבר** (שקצב למשיכת המערכה מן הקרן ארבע אמות)? **אי קסבר 'כוליה מזבח בדרום קאי'** (ומשיכת ארבע האמות - לקרבה כנגד הפתח הוא בא) - **עשרים ושבע בעי למיתי** (ולמשוך מקרן מערבית דרומית ולצפון וחוש לאותן כ"ז אמות סידור המערכה: שהרי הפתח - באמצע העזרה היה, ועשרה אמות רוחבו, וחמש בצפון וחמש בדרום; וכיון שהמזבח בדרום - נמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא חמש אמות צפוניות שלו, שכלה כנגד אמצע הפתח; ושאריו לו מל"ב אמות שלו כ"ז, ואת כולן אתה צריך למשוך המערכה מכנגד קרן יסוד המזבח הדרומי ולצפון קודם שהגיע לפתח) ? ! **ואי נמי קסבר 'קדושת היכל ואולם חדא היא'** (ומשתגיע כנגד פתח האולם קרינן 'לפני ה' ופתח האולם עודף לכל רוח על פתח ההיכל חמש אמות לכל צד, שהיה רחבו עשרים אמות, כדתנן במסכת מדות (דף לו:)) - **עשרים ותרתי בעי מיתי! ? ואי קסבר 'חציו בצפון וחציו בדרום'** (ובא למושכה עד כנגד ההיכל, שהרי ט"ז אמותיו בדרום) - **חד סרי בעי למיתי** (נמצאו מהן י"א

[אמות] מזוית דרומית של פתח ולדרום) !! ואלא קסבר 'קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא' ? שית בעי למיתי ? -
אלא לאו משום דקסבר 'כוליה מזבח בצפון קאי', והני ארבע אמות :
אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום קרנות ואמה מקום רגלי הכהנים,
דכי מסגור לקמיה טפי - תו ליכא פתח (אלא על כרחך לא משכחת לה שתהא משיכת
ארבע אמות הללו לקרב כנגד הפתח, אלא נתן לך מדה בשיעור שלא תמשכנה יותר מכאן: שכל מה שאתה יכול
לקרבה אצל קרן דרומית - הוי מקרבה, ובכך אתה מכוונה 'כנגד הפתח'; וארבע אמות הללו - על כרחך הוא
מושכה לצפון, לפי שאין לו מקום לסדר עליהן, וקסבר כוליה - בצפון קאי, ואין ממנו לפני הפתח אלא חמשה
דרומיות, ומהן אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום הקרן ואמה הילוך לכהנים המסדרין את המערכה ומקיפין בין קרן
למערכה, ואין לו מקום לסדר! ולימדך שיסדר חוצה להן מיד, כדי שתהא אמה מן המערכה כגד הפתח, דכי מסגי
לצפון טפי - תו ליכא פתח) .

אמר רב אדא בר אהבה (לעולם לא תידוק מינה לרבי יוסי - בצפון קאי, אלא אימא) : הא מני ?
רבי יהודה היא (דאמר 'חציו בצפון וחציו בדרום'), דתניא [ספרא ויקרא דיבורא דנדבה פרשה ה פרק ז
משנה א] : 'רבי יהודה אומר : מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושליש
ושתיים אמות היו לו : עשר אמות כנגד פתחו של היכל, אחת עשרה אמה
מיכן ואחת עשרה אמה מיכן, נמצא מזבח מכוון כנגד היכל' (עשר אמות
אמצעיות שלו היו כנגד פתחו של היכל, וי"א אמות מזוית היכל ולצפון וכנגדן לדרום; נמצא מכוון כנגד רוחב
חללו של היכל, ועובי כתליו שהיכל חללו - שעירים אמה, ועובי של כותל שש אמות, והכי תנן לה במסכת מדות
דף לז.) .

סוף סוף (כדאקשינן לעיל) לרבי יהודה חד סרי בעי למיתי ? ואי קסבר
'קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא' - שית בעי למיתי ?
מי סברת הני ארבע אמות בהדי אמה יסוד ואמה סובב ? ארבע אמות ב
מאמה יסוד ואמה סובב (ומלמעלה בראש המזבח קחשיב להו, ונמצא לפני הפתח: שהרי נמשך שש
אמות; ולא הזכירו ארבע אמות אלו אלא לקרבן לפתח, דבציר מהכי לאו 'כנגד הפתח' הוא) !
ונוקמה כרבי יוסי, ובממוצע (למה לך למשקלה מרבי יוסי, דשמעת ליה דאמר אין ניתנין
אלא בסמוך שאין לפניו מכדי להיטתר? דוקיא דרבי זירא קא אתית, דבעי למידק מיניה לרבי יוסי דכוליה מזבח
בצפון קאי? אימא הכי: לעולם קסבר חציו בדרום וחציו בצפון, ומי סברת בהדי אמה יסוד כו') ?
(ומשני:) משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא (ואי משום דאייירי רבי יוסי
בניטלין בפנים וניתנין בחוץ וניטלין בחוץ וניתנין בפנים, הא - כולי עלמא אית להו) .

ורב שרביא אמר : (ארבע אמות דקתני בהדי אמה יסוד ואמה סובב קאמר, דדוק מינה כדקאמרת: דמזבח
בצפון קאי; ומיהו לרבי יוחנן לא תסייעיה מינה דנימא רבי יוסי בן חלפתא היא משום דשמעינן ליה דאייירי
בניטלין וניתנין, דההוא - לכולי עלמא אית להו) הא (דתמיד) מני ? - רבי יוסי הגלילי
היא (כרבי יוסי הגלילי מוקמינן - דשמעינן ליה דאמר 'מזבח בצפון קאי'; אבל לרבי יוסי סתמא - דהוא רבי
יוסי בן חלפתא - דלא שמעת ליה דאמר, לא תוקמה דדלמא כרבי יהודה סבירא ליה), דתניא [דומה לספרא
ויקרא דבורא דנדבה פרשה ד משנה יד] : רבי יוסי הגלילי אומר : מתוך שנאמר (בכור) :
(שמות טז), ונתת את הכיור בין אהל מועד [ובין המזבח ונתת שם מים] וגומר (וכתוב אחד אומר) : (שמות
מכס) ואת

(זבחים נט, א)

מזבח העולה [שם פתח משכן אהל מועד ויעל עליו את העלה ואת המנחה כאשר צוה ה' את משה] : מזבח
כפתח אהל מועד - ולא כיור כפתח אהל מועד (ואין כיור מפטיק בינתיים; למדת משני
המקראות הללו שצריך ליתנו כל מה שיכול לקרבו באויר שבין מזבח לאהל מועד, ובלבד שלא יהא מפטיק בין
מזבח ולפתח) ; היכן היה נותנו ? בין האולם ולמזבח, משוך קימעה כלפי
הדרום (משוך קימעה מזוית המזבח ולדרום; נמצא שאינו כנגד המזבח כלל, אלא כבין אהל מועד ולמזבח) .
(הכי גרסינן בתורת כהנים ובמסכת מדות; ומדמצינן ליה רבי יוסי הגלילי למשכו מכנגד המזבח ולדרום, והוא
אינו צריך להרחיקו אלא מבין המזבח ולפתח - פשוט מיניה דכוליה מזבח בצפון קאי; ולפיכך על כרחו הוא מושכו
מכנגד המזבח כולו: שאם נתנו כלל כנגד המזבח - אי אפשר שלא יפטיק בינו ולפתח, כדמפרש ואזיל.)
(ד) מאי קסבר (שלא קיים את המקרא שכתב 'בין אהל מועד ובין המזבח' (שמות טז), והוא מושכו קימעה) ?
אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי (הרבה מן המזבח יש בדרום, כנגד היכל, שלא כנגד הפתח,
והיה לו לתנו שם) - נוקמיה מכותל היכל ולדרום, בין אולם למזבח (כלומר:
משמתיחיל כותל פתח ההיכל ליסתם לדרום, דהיינו בין פתח האולם ולמזבח וכנגד ההיכל, שפתח האולם עודף על
של היכל חמש אמות לכל צד) ? ואי נמי קסבר 'קדושת היכל ואולם חדא היא'
(ופתח אולם כפתח היכל, והוצרך למושכו אף מכנגד פתחו של אולם) - נוקמיה מכותל אולם
(מסתיתמת כותל אולם) ולדרום, בבין אולם למזבח (דהוה ליה אכתי כבין האולם ולמזבח:

דכיון דכותל אולם – ככותל היכל, קרי ביה 'בין אהל מועד ולמזבח', ומיקיימי קראי שפיר) ! ? אי נמי קסבר 'חציו בצפון וחציו בדרום' (יש לו ט"ז אמה בדרום, צא מהן חמש אמות של פתח) - נוקמיה מכותל היכל ולדרום בין אולם ולמזבח (עדיין יש לו מקום י"א אמה לתתו שם מכותל מזוזת היכל ולדרום) ! ? ואי נמי קסבר 'קדושת האולם והיכל חדא היא' (והוצרך למושכו אף מכנגד פתח אולם) - נוקמיה מכותל אולם ולדרום בין אולם ולמזבח (נוקמיה ממקום סתימת פתח אולם ולדרום, בבין האולם ולמזבח, דעדיין יש שם מקום שש אמות) ! ? אלא לאו משום דקסבר 'כוליה מזבח בצפון' (כוליה מזבח בצפון קאי, ודרומו של מזבח - כלה לפני הפתח) !

כי נמי מוקמת לה מכותל היכל ולצפון (ואם היה נותנו כנגד המזבח כלל) - הוה ליה בין אולם ולמזבח (נמצא מפסיק בין מזבח לפתח) ? [גירסת רש"י: ונוקמה בין המזבח ולהיכל בצפון (מסתימת כותל ההיכל במזוזת צפונית ולצפון) ?]

- קסבר קדושת היכל [ואולם חדא היא] (ואינו רשאי להפסיק בין פתח אולם ולמזבח, וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון - הוה ליה מפסיק בין אולם ולמזבח) . ונוקמה מכותל אולם ולצפון בבין אולם ולמזבח אמר קרא : [ויקרא א"י] [ושחט אתו על ירך המזבח] צפונה [לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב] (מדהוה ליה למיכתב 'על ירך המזבח צפון' וכתיב 'צפונה' - לדרשא אתא) : שיהא צפון פנוי מכלים (וכיוור - כלי הוא) .

מאן תנא דפליג עליה דרבי יוסי הגלילי (ואומר: כוליה בדרום קאי) ? רבי אליעזר בן יעקב היא, דתניא [ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ה פרק ז משנה א] : 'רבי אליעזר בן יעקב אומר : [ויקרא א"י] [ושחט אתו על ירך המזבח] צפונה [לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב] שיהא צפון פנוי מכלים' [אולי הדרוש הוא : בצפון לפני המזבח - ולא לפני דבר אחר] - ואפילו מן המזבח .

אמר רב : מזבח שנפגם - כל הקדשים שנשחטו שם (בעזרה) - פסולין ; מקרא הוא בידינו ושכחנוהו . כי סליק רב כהנא, אשכחיה לרבי שמעון ברבי, דקאמר משום רבי ישמעאל ברבי יוסי : מנין למזבח שנפגם, שכל הקדשים שנשחטו שם פסולין ? שנאמר (שמות כ,כב) [מזבח אדמה תעשה לך וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ואת צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך] ? וכי עליו אתה זוכה ? אלא כשהוא שלם (והאי 'עליו' - בגינו ובשבילו קאמר) ולא כשהוא חסר . אמר : היינו קרא דאישתמיט ליה לרב . ורבי יוחנן אמר : אחד זה ואחד זה (בין שנשחטו בשעת פגימתן בין שנשחטו אחר תיקונן) - פסולין (כל הקדשים שהיו קדושין באותה שעה, לפי שנראו ונדחו ; וקסבר בעלי חיים נדחין כשחוטין) . במאי פליגי ?

רב סבר בעלי חיים אינן נדחים, ורבי יוחנן סבר בעלי חיים נידחין . מיתיבי : 'כל הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח (משמע: קודם שלא בנאוהו בני הגולה) ואחר כך נבנה המזבח - פסולין' 'נבנה' - דחויין מעיקרא נינהו (שכשהוקדשו - לא נראו ; שמע מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי ותקשה למאן דאמר לא הוי דחוי) ! אלא : 'עד שלא נהרס המזבח' (משמע: בימי נבוכדנצר היו) . 'נהרס' - הא איזקון להו (עד שלא נבנה בית שני, ופשיטא דפסולין, דגבי מומין קתני להו בבכורות (דף מא.) 'הזקן והחולה והמזוהם') ?

אלא : 'עד שלא נפגם המזבח ואחר כך נפגם המזבח - פסולין' . ולא תרוצי קא מתרצת ? - [אם היה צורך כל כך לתקן את הגירסה עד כה] אימא ' [כל הקדשים] שנשחטו', [תקן גם 'שהיו' ל'שנשחטו'] . האמר רב גידל אמר רב : 'מזבח שנעקר (במזבח פנימי קמירי, וקא סלקא דעתך הוא הדין לחיצון) - מקטירין קטרת במקומו' (קשיא דרב אדבר, דאמר לעיל: 'כל הקדשים שנשחטו שם פסולין') ! ?

כדאמר רבא : 'מודה היה רבי יהודה בדמים (דבעינן מזבח) ' - הכא נמי מודה רב בדמים . מאי 'רבי יהודה' ?

ד ת נ י א (מלכים א ח, טז) **ביום ההוא קידש המלך** [את] **תוך החצר** [אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים] **כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל** [את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים] - **דברים ככתבן** (שקדש את הרצפה כולה לשם מזבח: להקטיר עליה, לפי שהיה המזבח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקריבו לחנוכת המזבח; ואמרינו לקמן: לרבי יהודה - הכי משמע קרא: כי מזבח אבנים אשר תחת מזבח הנחשת... קטן היה), **דברי רבי יהודה**; **אמר לו רבי יוסי**:

(**זבחים נט, ב**) **והלא כבר נאמר** (במזבח שעשה משה במדבר שהיה בנוב וגבעון) (מלכים א ג, טז) **וילך המלך גבענה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה** [אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא, ואילו בבית עולמים הוא אומר (מלכים א ח, טז)] **ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף** [וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית ה' המלך וכל בני ישראל], **וכשאתה מגיע לחשבון עולות** (של חנוכת המזבח) **ולמנין אמות** (שהיה מזבח אבנים של שלמה עודף עליו) - **זה גדול מזה** (זה של שלמה גדול משל משה לפי צורך העולות, שהרי מזבח של משה כתיב ביה חמש אמות אורך וה' אמות רוחב [שמות כז, א]; צא מהם מקום הקרנות: אמה לכל צד, ומקום הילוך רגלי הכהנים: אמה לפניו מן הקרנות סביב המערכה, נמצא מקום המערכה אמה על אמה?! - הכי אמרינו לקמן בפירקין (דף סב.): יסוד וסובב לא היו ממעטין בארכו ורוחבו, לפי שמקיפין וכולטין סביביו מעשה רשת נחושת, והוא היה סובב; ובמזבח שעשה שלמה היה מקום המערכה עשרים על עשרים לרבי יוסי, כדתנן במסכת מדות (דף לה:); חלקהו ל עשרים רצועות כל אחת ואחת ברוחב אמה ואורך עשרים - הרי ארבע מאות אורך ברוחב אמה, ואין לך אמה על אמה שאינה מחזקת לבער אלף ליום: שהיתה אש של שמים ממהרת לאכול! הרי ארבע מאות אלף)!! **אלא מהו 'קטן מהכיל'?** (לאו במזבח אבנים קאמר, ומשום ההוא יומא, אלא למזבח הנחשת קאמר, ובא לפוסלו לעולם, שסילקו! ומה שתלה הכתוב קטנו בעולות של אותו היום - לישנא מעליא נקט): **כאדם האומר לחבירו** (באדם שנפסל): **"פלוני - ננס הוא"** (לישנא מעליא, ולא אמר "נפסל פלוני") - **ופסול לעבודה** (לאו מסקנא דאדם אומר, אלא רבי יוסי קאמר לה: ואותו פלוני פסול לעבודה, והוא קורא לו 'ננס').

ורבי יהודה - שפיר קאמר רבי יוסי (ולמה לו לקדושי רצפה)? **רבי יהודה לטעמיה, דאמר: מזבח שעשה משה - גדול היה** (וכשאתה מגיע לחשבון עולות ומנין אמות שבשניהם - נמצא של שלמה קטן לפי הצורך), **ד ת נ י א**: (שמות כז, א) [ועשית את המזבח עצי שטים] **חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב** [בבוע יהיה המזבח ושלש אמות קמתו] - **דברים ככתבן**, **דברי רבי יוסי; רבי יהודה אומר: נאמר כאן 'רבוע' ונאמר להלן** (בשל יחזקאל, שנתנבא על בית שני או על העתיד) **'רבוע'** (יחזקאל מג, טז: והאראיל שתיים עשרה אך בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעים) - **מה להלן** (מדה האמורה בו) **מאמצעיתו היה מודד** (כדמפרש ואזיל) - **אף כאן מאמצעיתו היה מודד** (אף כאן מודד ה' על ה' מאמצעיתו לכל רוח; נמצא עשר על עשר; צא מהן אמה מכאן ואמה מכאן לקרנות, וכן למקום הילוך - הרי שש על שש מקום המערכה; ושל שלמה עשרים על עשרים מקום המערכה; עשה ממנו שלש רצועות של שש רוחב - נשאר שתי אמות בארך עשרים; חלוק שלש הרצועות לרחבו [לחתיכות רבועות של שש שש] - תמצא בכל אחת שלש חתיכות רבועות של שש שש - הרי תשע, ועוד נשאר בכל אחת שתי אמות בארך ששה; קרבים זו אצל זו - הרי שש על שש - הרי עשר חתיכות רבועות, ועוד צרף הרצועה הארוכה עשרים ורחבה שתיים - ותמצא שש על שש - הרי אחד עשרה [חתיכות מרובעות], ושתי אמות על שתי אמות; נמצא של משה אחד מ"א כשל שלמה, ומגיע לחשבון י"א אלפים עולות ותו לא, ובחנוכתו כתיב 'בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף' (מלכים א ח, טז)).

והתם מנלן? **דכתיב: והאריאל** (מקום מערכה של מזבח) **שתיים עשרה אמה לכל רוח** [אלי הכוונה ליחזקאל מג, טז: והאראיל שתיים עשרה אך בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעים]; **או אינו אלא י"ב על י"ב?** **כשהוא אומר 'אל ארבעת רבעים' - מלמד שמאמצע הוא מודד.** **ורבי יוסי** (דאמר דברים ככתבן)? **כי גמר גזירה שוה** (ד'רבע' 'רבוע') - **בגובהה הוא דגמיר** (ולאו מרבע דייחזקאל, אלא מ'רבע' דכתיב במזבח הפנימי דמשה), **ד ת נ י א**: (שמות כז, א) [ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח] **ושלש אמות קמתו; דברים ככתבן - דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: נאמר כאן 'רבע' ונאמר להלן** (במזבח הנחשת כתיב), **ונאמר להלן** (במזבח הזהב): (שמות לז, כה) [ויעש את מזבח הקטרת עצי שטים אמה ארכו ואמה רחבו] **רבוע** [ואמתים קמתו ממנו היו קרנתיו]; **מה להלן גובהו פי שנים כארכו - אף כאן פי שנים כארכו** (הרי עשר אמות; ולקמן מפרש רבי יוסי מאי 'ושלש אמות' קומתו).

אמר לו רבי יהודה: והלא כבר נאמר [שמות כז, יח] **ארך החצר מאה באמה** [ורחב חמשים בחמשים] וקומה חמש אמות [שש משזר ואדניהם נחשת] (דאין גובה היקף הקלעים של חצר אלא חמש אמות); אפשר (שיהא) כהן עומד על גבי המזבח (בראש המזבח) ועבודה בידו וכל העם רואין אותו מבחוץ?
אמר לו רבי יוסי: והלא כבר נאמר (במזבד ד, כו) **ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח** [סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו]: מה משכן (צריך קלעים לחצר סביביו מוקף גובה) **עשר אמות** (דהא הכי הוה גובהה, דכתיב (שמות כז, טז) **עשר אמות אורך הקרש**) - אף מזבח עשר אמות (צריך להיות מוקף קלעים גובה עשר אמות), ואומר: (שמות לח, יד) **קלעים חמש עשרה**

(זבחים ס, א)

אמה אל הכתף [עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה] (אל הכתף = אצל השער, וקסבר בגובהה קאמר, והוא הדין לכל החצר), ומה תלמוד לומר: (שמות כז, יח) **ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמה חמש אמות** [שש משזר ואדניהם נחשת]?
משפת מזבח ולמעלה (למעלה מן המזבח היה גובהן חמש אמות); ומה תלמוד לומר (שמות כז, א) **ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח** **ושלש אמות קומתו**?
משפת סובב ולמעלה (עד מקום הקרנות, ולמטה הימנו שש אמות, וגובה הקרן אמה); ורבי יהודה (דאמר 'דברים ככתבן') - כי גמיר גזירה שוה ('ד'רבו' 'רבו') - ברחבה הוא דגמיר (למימד דמאמצעיתו מודד, וממזבח דיחזקאל, וכדלעיל).

ולרבי יהודה (נהי נמי דדברים ככתבן) - הא קא מיתחזי כהן (דהא גובהו שלש, וקלעים אינן אלא חמש, והוא עצמו שלש אמות - נמצא ראשו למעלה מן הקלעים)?
נהי דכהן מיתחזי - עבודה דבידו לא מיתחזי.
בשלמא לרבי יהודה, היינו דכתיב (מלכים א ח, טז) **ביום ההוא** [קידש] **המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה'** כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים (שהוצרכה כל הרצפה לקדשה לשם מזבח, וקדושתה בשירי מנחה ובשיר, כדאמרין בשבועות (דף יד, ט)), אלא לרבי יוסי מאי 'קידש' (את תוך החצר)?
(ומשני): להעמיד בה מזבח (קדשו לשם 'עזרה': להעמיד בו מזבח אבנים).
בשלמא לרבי יוסי (דאמר: של שלמה גדול ושל משה קטן), היינו דכתיב 'קטן' (אמזבח הנחשת, והכי קאמר: העמיד מזבח אבנים, כי מזבח הנחשת קטן), אלא לרבי יהודה (דאמר: כולה רצפה קידש, דאף מזבח שלמה לא יכול להכיל העולה) - מאי 'קטן' (דכתיב אמזבח הנחשת? הא דשלמה גופיה קטן הוה)?
הכי קאמר: מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת - קטן הוה (ומשום דקאי במקום מזבח הנחשת וחילופו - הוא קרי ליה 'מזבח הנחשת'; ובדברי הימים (ב ד) קרי ליה הכי בהדיא ויעש (המלך) מזבח נחשת כ' אמה ארכו וכ' אמה רחבו ואמקום המערכה קאי).

במאי פליגי (רבי יוסי, דגמיר 'רבו' 'רבו' ממזבח הזהב, ורבי יהודה דגמיר לה משל יחזקאל)?
מר [רבי יהודה] סבר: דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים, ומר [רבי יוסי] סבר: דנין כלי מכלי (מזבח הנחשת והזהב כלים הם), ואין דנין כלי מבנין.

אמר רבא: מודה רבי יהודה בדמים (דאף על גב דאמר רבי יהודה 'כל העזרה מקודשת' - הני מיילי להקטיר חלבים, אבל לזריקת דמים לא), דתניא: 'רבי יהודה אומר: כוס אחד היה ממלא מדם התערובות (של פסחים מעל הרצפה) ושופכו על גבי מזבח, שאם ישפך דמו של אחת - מהן נמצא זה מכשירו', ואי סלקא דעתך סבר רבי יהודה כולה עזרה מיקדשא - הא איתעבידא ליה מצוותיה!
ודלמא משום דקסבר 'שפיכה' - מכח האדם בעינן?
אם כן נשקליה ונשפיך ליה אדוכתיה!
ודלמא משום דבעינן מצוה מן המובחר?

אמר רבי אלעזר: מזבח שנפגם - אין אוכלין בגינו (בשבילו) שירי מנחה, שנאמר (ויקרא יב) **וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאשי ה'** ואכלוה מצות אצל המזבח [כי קדש קדשים הוא]; וכי אצל המזבח אכלוה (והלא כל

העזרה כשרה לכך, דכתיב במנחה מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוהו (ויקרא ו,ט) ? אלא בזמן שהוא שלם - ולא בזמן שהוא חסר.

אשכחן שירי מנחה, קדשי קדשים מנלן?
תלמוד לומר [שם?]: קדש קדשים (בגזירה שוה ד'קדש קדשים' [שבמנחה ובשאר קדשי קדשים] ילפי מהדדי).

קדשים קלים מנין?
אמר אביי: אתיא מדרשא דרבי יוסי, דתניא: רבי יוסי אומר: שלשה דברים משום

(זבחים ס,ב)
שלשה זקנים (דבר אחד מפני כל זקן וזקן): (זו היא אחת מהן): רבי ישמעאל אומר:
יכול יעלה אדם מעשר שני לירושלים (דקסבר: קדושת הארץ לא בטלה, וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה) ויאכלנו בזמן הזה (וקאמר: יכול יאכלנו עכשיו בירושלים בלא פדיון)?
ודין הוא: בכור טעון הבאת מקום ומעשר טעון הבאת מקום; מה בכור אינו אלא בפני הבית - אף מעשר אינו אלא בפני הבית!
(ולקמיה פריך: מאי שנא בכור - דפשיטא ליה, ומאי שנא מעשר - דמיבעיא ליה?)
מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח (הלכך צריך בית ומזבח)?
ביכורים יוכיחו (שאינן טעונים מתן דמים, וצריכין בית, כדכתיב [ולקח הכהן הטנמא מידך והניחו] לפני מזבח [ה' אלקיך] [דברים כו,ד]).

מה לביכורים שכן טעונים הנחה (הלכך בעו בית דהוזקקו למזבח לכך)?
תלמוד לומר: (דברים יב,ו) והבאתם שמה עולותיכם [וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבותיכם ובכרת בקרכם וצאנכם] - מקיש מעשר לבכור: מה בכור אינו אלא בפני הבית - אף מעשר אינו אלא בפני הבית.
ונייהדר דינא ונייתי 'במה הצד'?
משום דאיכא למיפרך: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח (זה - למתן דמים, ואלו - להנחה).

מאי קסבר (האי תנא דפשיטא ליה בכור ממעשר)? אי קסבר קדושה ראשונה (של בית) קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא (כי היכי דסבירא ליה בקדושת הארץ, וקמיבעי ליה מי קרינא ביה 'לפני אלהי' או לא? וקפשיטא ממעשר מבכור) - אפילו בכור נמי (אפילו בכור יקריב ויאכל, דהא מאן דאית ליה 'קדשה לעתיד לבא' אית ליה 'שמקריבין אף על פי שאין בית', כדאמרין במגילה (דף יא,))!! ואי קסבר לא קידשה לעתיד לבא (קדושת בית בטלה לה ומיבעי לה במעשר הואיל ואינו צריך לבית מי מיתאכיל בירושלים, ו'לפני ה' קרינא ביה או לא) - אפילו בכור (כהאי גוונא) נמי תיבעי (כגון שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים - מהו שיאכלוהו)?

אמר רבינא: לעולם קסבר לא קידשה, והכא במאי עסקינן (דקפשיטא ליה מעשר מבכור)? - (בבכור שאינו צריך לבית, דומיא דמעשר): בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים; (קפשיטא ליה דפשיטא ליה גביה דלא מיתכיל): ואיתקש בשרו לדמו (ואת דמם תזרק ואת חלבם תקטיר [במזבח יח,יז] ובשרם יהיה לך [במזבח יח,יח] ויליף מיניה): מה דמו במזבח - אף בשרו במזבח (בשעה שאתה ראוי לזרוק את הדם אתה אוכל את הבשר, ולא אחר שנהרס המזבח), ואתי מעשר ויליף מבכור.
וכי דבר הלמד בהיקש (בשר, הלמד בהיקש מן הדם) חוזר ומלמד בהיקש (על המעשר)?

מעשר דגן - חולין הוא.
הניחא למאן דאמר 'בתר למד אזלינן', אלא למאן דאמר 'בתר מלמד אזלינן' - מאי איכא למימר?
דם ובשר חדא מילתא היא.

כי סליק רבין, אמרה לשמעתא (הא דאביי, דאמר קדשים קלים נפסלין בפגימת המזבח, ומייתי לה מדרשא דרבי יוסי) קמיה דרבי ירמיה; אמר: בבלאי טפשאי: אמטול דיתבי בארעא חשוכא - אמרי שמעתא דמחשכא; לא שמיע להו הא: דתניא: 'בשעת סילוק מסעות (כשמורידין את המשכן ומסלקין את המזבחות בעת המסעות במדבר) - קדשים נפסלין (בשר קדשי קדשים) וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה'.

(וקא סלקא דעתך מפני סילוק המזבח הוא, מדקתני 'זבין ומצודעין משתלחין' שאין מצודע נכנס לדגלי השבטים, ולא זב למחנה לויים נושאי הארון, כדאמרין לקמן (דף סא): 'אף על פי שנסע - אהל מועד הוא'; אלמא 'נפסלין' דקאמר - לאו משום דמיפסלי ביוצא הוא, דהא 'אהל מועד' חשיב ליה), ותניא אידך: 'בשני מקומות קדשים נאכלים' (חד במקומו: במחנות האמורות בהן כשהמשכן במקומו, וחד בכל מקום שיהא שם דרך הליכתו משנסע; וקשיין אהדדי!) מאי לאו הא (קמייטא) בקדשי קדשים, הא בקדשים קלים? אמר רבינא: אידי ואידי בקדשים קלים, ולא קשיא:

(זבחים סא, א) הא (קמייטא) רבי ישמעאל (דיליף בשר מדם), הא (בתרייתא) רבנן; ואיבעית אימא: הא והא (בתרייתא נמי) בקדשי קדשים, ומאי 'בשני מקומות'? - קודם שיעמידו לויים את המשכן

(זבחים סא, ב) ולאחר שיפרקו הלויים את המשכן (ושני מקומות - לאו לאחר שנסעו דנסתלק המזבח קאמר, אלא חד מינייהו כדאיתא: בעוד המשכן נטוי כמשפטו, וחד לאחר שפירקו קדשים וקלעי החצר ועדיין המזבח במקומו; וקודם שיעמידו לויים את המשכן' דנקט הכא - לאו דוקא נקט, אלא אידי דנקט 'לאחר שפירקו' נקט נמי קודם שיעמידו, דלא משכחת לה שיהא המזבח מונח קודם העמדת המשכן, שהרי קודם שיחנו בני קהת נושאי המזבחות היו חונין בני גרשון ומררי נושאי המשכן ומקימין אותו, ובנסיעתם היו מורידין את המשכן תחילה ונושאים בני גרשון ומררי אחר דגל ראשון, ובני קהת אחרי שני דגלים - כדי שיהו קודמין בני גרשון בחנייתו ומעמידו את המשכן לפני בוא בני קהת, כדכתיב אחר מסע דגל בני יהודה והורד המשכן וגו' (במדבר י"ז) ואחר שני דגלים כתיב (שם, פסוק יא) ונסעו הקהתים נושאי המקדש, דהיינו ארון ומזבחות וכלי השרת, והקימו - בני גרשון - את המשכן עד בואם - של בני קהת; ואי בששינו את הסדר מוקמת לה - היכי שחטי קרבנות קודם שיעמידו משכן? הא אמר ב'איזהו מקומן' (לעיל דף נה:) בשלמים ששחטן קודם שיעמידו לויים כו' - פסולין! ואם תמצא לומר קודם שיעמידו הלויים את המשכן דוקא קאמר מוקמינן משום דכתיב בהו (ויקרא ג,ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יליף שאר קדשים מינייהו); מהו דתימא איפסיל להו ביוצא - קא משמע לן (כלומר: ולא אכילה משנעקר המזבח אתא לאשמועינן, אלא אכילת קדשי קדשים בלא קלעים אתא לאשמועינן: דלא תימא כיון שנסתלקו קלעים יש כאן פסול יוצא).

ואימא הכי נמי? אמר קרא (במדבר ב"ז) ונסע אהל מועד [מחנה הלויים בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם]: אף על פי שנסע - 'אהל מועד' הוא.

אמר רב הונא אמר רב: מזבח של שילה - של אבנים היה, דתניא: דכי אליעזר בן יעקב אומר: מה תלמוד לומר 'אבנים' 'אבנים' 'אבנים' שלש פעמים (אם מזבח אבנים וגו' (שמות כ"ג), מזבח אבנים לא תניף [וגו'] (דברים כ"ה) אבנים שלמות תבנה וגו' (דברים כ"ו), ? - אחד של שילה, ואחד של נוב וגבעון (חד חשיב להו: דשניהם במה, ואינן קדושים), וכית עולמים.

מתיב רב אחא בר אמי: 'אש שירדה מן השמים בימי משה - לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת (שבשעת המסעות כופין עליו פסכתו ומניחין אותה במקומה) אלא בימי שלמה (שנסתלקה משם למזבח אבנים שעשה שלמה); ואש שירדה בימי שלמה - לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה', - ואם איתא - מעיקרא הוא דאיסתלק ליה (משהוקם המשכן בשילה ובנו מזבח אבנים הוזקה להסתלק ממזבח של נחשת)?

הוא (רב הונא) דאמר כרבי נתן, דתניא: רבי נתן אומר: מזבח של שילה - של נחושת היה, חלול ומלא אבנים' (והא דלא אמרין: הוא דאמר כר"א בן יעקב - משום דרבי נתן הוא דשמעינן ליה בהדיא מעשה היה כך, אבל מדר"א בן יעקב לא שמעינן אלא דהוכשר בשל אבנים).

רב נחמן בר יצחק אמר: מאי 'לא נסתלקה'? - לא נסתלקה לבטלה (שתהא בטילה ממזבח הנחושת לגמרי).

מאי היא? רבנן אמרי: שביבא הוה משדרא (כשהיו מקטירין על של אבנים - היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים שעל מזבח הנחושת של משה, שאף הוא מונח שם). רב פפא אמר: אושפיזא הוה נקט, וזימנין הכא וזימנין הכא.

תנן התם (במסכת מדות [פ"ג מ"א]): ' (רבי יוסי אומר: בתחילה - בימי שלמה - לא היה אלא כ"ח, כונס ועולה - יסוד וסובב ומקום קרנות ומקום הילוך - עד שהיה מקום המערכה כ' על כ') **וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב** (נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד), **כמין גמא** (גימל יוונית עשויה כמין כף פשוטה שלנו, כדפרישית: דרום ומערב) ' - מאי טעמא?

אמר רב יוסף: משום דלא ספק.
אמר ליה אביי: השתא מקדש ראשון דכתיב ביה (מלכים א' ד, כ) **יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים** [לרב אכלים ושתיים ושמיים] **ספק מקדש שני דכתיב ביה** (עמ"ד ב, טז) **כל הקהל כאחד ארבע רבוא** [אלפים שלש מאות ששים] **לא ספק?**
אמר ליה: התם אש של שמים מסייעתן, הכא (במקדש שני) **אין אש של שמים מסייעתן** (כדילפינן בפרק קמא דיומא [דף כא:]; 'וארצה בו ואכבד' [וקרינן ואכבדה] - מחוסר [אות] ה': אלו חמשה דברים שחסר מקדש שני' - ואש אחד מהן; ואמרין התם: מיהו הוה סיועי לא מסייעא).

כי אתא רבין, אמר רבי שמעון בן פזי משום בר קפרא: שיתין הוסיפו (קרן מערבית דרומית הוסיפו למשכה לדרום ולמערב, ששם היו מנסכין נסכים, כדאמרין (התם) במתניתין דלקמן [דף ג.ס.]; ובימי שלמה היה כמין בור כרוי אצל המזבח באותה זווית לירד הנסכים בתוכו, ויורדין מן המזבח ולרצפה ושותתין שם, והם קלטו אותו הבור לתוך המזבח, ועשו נקבים כנגדן בראש המזבח לירד הנסכים שם): **מעיקרא סבור 'מזבח אדמה' שהוא אטום באדמה** (שלא יהא חלול), **ולבסוף סבור: שתיה כאכילה** (מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה תבלע במזבח), **ומאי 'מזבח אדמה' - שהוא מחובר באדמה: שלא יבנו לא על גבי כיפיים**

(זבחים סב, א) **ולא על גבי מחילות.**
אמר רב יוסף (רב יוסף חלה, ונעקר למודו, ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה היפך וחזר בו (נדרים דף מא.); והכא הכי אמר): **(היכי אמרין לעיל 'משום אש של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר?') לאו היינו דתניא: (עמ"ד ג.ג.) 'ויכינו המזבח על מכוונתיו** [כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעל עליו לה' עלות לבקר ולערב]: **שהגיעו לסוף מדותיו** ' (שאנשי כנסת הגדולה הגיעו לסוף מדותיו; להם נגלה מקום המקדש למזבח, מה שלא נגלה לשלמה); **והכתיב** (דברי הימים א' כח, יט) **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל** [כל מלאכות התבנית] (שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד - אלמא במקדש ראשון נמי: האי דלא עשאוהו גדול - לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו)?

אלא אמר רב יוסף: קרא אשכח ודרש (ודרש שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח, ושלמה לא הבין לדרשו, והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להם, ולששים אמה לא הוצרכו, דאמרין לקמן: מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין): **(דברי הימים א' כב, א) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל; - כי בית: מה בית ששים אמה (כדכתיב (מלכים א' ו, ב) ששים אמה ארכו) - אף מזבח ששים אמה (אף מזבח - עד ששים אמה ראוי לו, ומקודש המקום אם ירצו).**
בשלמא בית (ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה מה קדוש להיכל) **- מינכרא צורתו (יסודות החומות), אלא מזבח מנא ידעי (מקומו היכא)?**

אמר רבי אלעזר: ראו מזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו.
ורבי יצחק נפחא אמר: אפרו של יצחק ראו, שמונח באותו מקום.
ורבי שמואל בר נחמני אמר: מכל הבית כולו הריחו ריח קטרת, משם הריחו אברים.
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה (חגי זכריה ומלאכי): אחד שהעיד להם על המזבח (שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה), ואחד שהעיד להם על מקום המזבח (היכן היה), ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית (דקדושת הבית - קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא).
במתניתא תנא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה; אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית (שמתחילה ניתנה להם בכתב עברי שהוא כתב ליבונאה, כדאמר בסנהדרין [דף כא:]).

תנו רבנן: קרן, וכבש, ויסוד, וריבוע (אם אין המזבח מרובע) - מעכבין; מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין.

מנא הני מילי?

אמר רב הונא: אמר קרא 'המזבח': כל מקום שנאמר 'המזבח' - לעכב (ד'המזבח' משמע: כשהוא כן - הוא דמיקרי 'מזבח', ואי לא - לא; ובקרבן כתיב (ויקרא ד, יח) קרנות המזבח, וביסוד כתיב (ויקרא ד, ל) אל יסוד המזבח, ובכבש כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו, יז) והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם, כי היכי דחשיב צד מזרחית 'פני אהל מועד' מחמת שהפתח שם; ובריבוע כתיב (שמות כז, א) רבוע יהיה המזבח).

אלא מעתה כיוור לרבי, וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה (דכתיב בהו המזבח) - הכי נמי דמעכב (אם לא עשה ציורים של פרחים וציצים וקלעים סביב למזבח - כמו 'סיידו וכיירו'), דכתיב (שמות כז, ה) ונתתה אותה תחת כרכוב המזבח מלמטה [והיתה הרשת עד חצי המזבח], ותניא: איזהו 'כרכוב'? - רבי אומר זה כיוור (ציורים סביב למעלה מאמצעו); רבי יוסי ברבי יהודה אומר: זה הסובב! אין, דתניא [השוה תוספתא סוכה פ"ג מ"ה]: אותו היום (שנסך כהן צדוקי מי החג על רגליו, ורגמוהו כל העם, כדאמרין בסוכה (דף מח:)) נפגמה קרן מזבח, והביאו בול של מלח (מלא אגרוף של מלח שמעתי) וסתמוהו; ולא מפני שכשר לעבודה (לעבודת המזבח כל זמן שהקרן פגום, כדמסיים ואזיל: שכל מזבח שאין לו כו'), אלא שלא יראה מזבח פגום: שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע [בתוספתא לא מוזכר כאן כבש או רבוע] - פסול; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף הסובב (וקסלקא דעתא אי'כרכוב' דקרא קאי; 'כרכוב' - לשון היקף חריץ עגולה, כדאמרין בהכל שוחטין (חולין דף כה:). כל שעתיד לגרר לכרכב) (ומדרבי יוסי ברבי יהודה נשמע לרבי דכיוור מעכב).

תנו רבנן: איזהו 'כרכוב'?

בין קרן לקרן (אמה רוחב שכנגד בין הקרנות היתה, עמוקה וחרוצה; ובליטת גובה מעט היה סביב לה, בשפת המזבח), מקום הילוך רגלי הכהנים - אמה (השתא משמע שהיא היתה אמה של מקום הילוך);

אטו הכהנים בין קרן לקרן הוו אזלי (והלא כשיגיעו לקרן - הקרן מעכבן מלהיקף המזבח)?

אלא אימא (הכי קאמר): 'בין קרן לקרן' ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה (כמין חריץ עמוק ממקום המערכה עד שפת המזבח סביב, ומקיף את מקום המערכה; ורחבו של חריץ: שני אמות: אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוך) '.

והכתיב (גבי מכבר): (שמות לח, ד) [ויעש למזבח מכבר מעשה רשת נחשת] (שנתנוהו) תחת כרכובו

מלמטה עד חציו (והקיפוהו למזבח מאמצעו ולמעלה, לבוש כמין היקף של כברה, והוא עשוי נקבים נקבים ככברה וכרשת של דגים, ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב; אלמא בקיר המזבח סביב היה כרכוב, דאי בראש המזבח - היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר 'תחת כרכובו')?!

אמר רב נחמן בר יצחק: תרי הוו (שני סובבין היו לו למזבח שעשה משה), חד לנוי (סביב הקיר משעלה שש אמות גובה - לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:)) 'עשר אמות גובהו' - היה היקף בליטה קטנה חוגרתו סביב לנוי, וזהו 'סובב' 'כיוור' דאפליגו ביה רבי ורבי יוסי ברבי יהודה לעיל; ומתחת לאותו סובב נתנו ה'מכבר', ורחבו מגיע למטה עד חצי המזבח, והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים, כדאמרין ב'איזהו מקומן' (לעיל דף נג.) מהאי קרא: התורה נתנה מחיצה כו', וחד לכהנים (ולמעלה בראש המזבח העמיקו סובב כמין חריץ עמוק, דבר מועט, להיות להם שפתו היקף מעקה קטן סביב) דלא נשתרקו (שלא יחליקו).

'מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין';

אמר רבי מני: ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה; וכמה?

אמר רב יוסף: אמה.

מחכו עליה: (שמות כז, א) [ועשית את המזבח עצי שטים] חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב רבוע

יהיה המזבח [ושלש אמות קמתו]!?

אמר ליה אביי: דלמא מקום מערכה קאמר מר (דהוי אמה שבין הקרנות, ומקום הילוך ממעטין בו אמתים לכל צד - פש ליה אמה על אמה)?

אמר ליה: מר, דגברא רבה הוא - ידע מאי קאמינא! קרי עליהו

(זבחים סב, ב)

(בראשית כה,ד) [ובני מדין עיפה ועפר וחנך ואבידע ואלדעה כל אלה] **בני קטורה** (בני אברהם אתם, אבל לא כזרע יצחק ויעקב) [## במדרש רבה בראשית פרשה סא פסקה א: 'וכל אשר יעשה יצליח' (תהלים א,ג) - אלו בני קטורה] !

בני אחתיה דרבי טרפון **הו יתבי קמיה דרבי טרפון** (ולא הו אמרי מיד), **פתח ואמר** (כדי שידברו): (בראשית כה,א) **ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה 'יוחני'** (מילתא בעלמא הוא דקאמר, כדי לפתוח פיהם). **אמרי ליה: 'קטורה' כתיב!!** **קרי עליהם: בני קטורה** (אינם יודעין לדבר בהלכה).

אמר אביי בר הונא **אמר רב חמא בר גוריא: גזירין שעשה משה** (שני גזרי עצים צריך לסדר בראש המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד, ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים, כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:)) - **אורכן אמה ורוחבן אמה** (כמידת מקום המערכה) **ועוביין כמחק גודש סאה**.

אמר רבי ירמיה: באמה גדומה (קצרה; שלא יצאו חוץ למערכה ויעכבו הכהנים מלהקיף). **אמר רב יוסף: ולא היינו דתניא:** (ויקרא ח, ח) [וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר] **על העצים אשר על האש אשר על המזבח** - **שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום** ('ואמה גדומה' למה ליה? אלא 'אמה מצומצמת [=מדייקת]') ?

תנן התם [מדות פ"ג מ"ג]: **כבש היה לדדומה של מזבח אורך שלשים ושתים על רוחב שש עשרה** - **מנא הני מילי** (שהכבש בדרום) ?

אמר רב הונא: אמר קרא: (ויקרא א, יא) **ושחט אותו על ירך המזבח צפונה** [לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב] - **שיהא ירך בצפון ופניו בדרום** (ירך = רגלים, ופניו בדרום: כאדם השוכב ארצה ורגליו לצפון - נמצא ראשו ופניו לדרום) **אימא: ירך בצפון ופניו בצפון** (כאדם היושב זקוף) ? **אמר רבא: רמי גברא אאפיה** (שיער באדם השוכב ארצה) ! **אמר ליה אביי: אדרבה! תריץ ואותיב גברא** (זקפוהו והשיבוהו, ונמצא ראשו ורגליו לרוח אחת) !

אמר ליה: (שמות כז,א) [ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב] **רבויע** [יהיה המזבח ושלש אמות קמתו] **כתיב** (דבוע באדם רובץ ומושכב שיער הכתוב) ! **והא מיבעי ליה דמרבע רבועי** (שיהא מרובע ולא עגול) ! **מי כתיב 'מרובע'?** **וליטעמין מי כתיב 'רבוע'?** **אמר ליה: 'רבויע' כתיב, דמשמע הכי ומשמע הכי** (הלכך תרווייהו יליף מינה).

ותנא (דברייתא) **מיייתי לה** (להא מילתא דאיתי רב הונא דכבש בדרום מ'ירך המזבח') **מהכא, דתניא: לבי יהודה אומר** (יחזקאל מג, יז) [והעזרה ארבע עשרה ארך בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבעיה והגבול סביב אותה חצי האמה והחיק לה אמה סביב] **ומעלותיהו פנות קדים: כל פירות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח** (האי קרא - במזבח כתיב ביחזקאל, וקאמר שתמיד כבש מעלותיו ברוח הראויה לפנות הימנה למזרח, ותהא אותו הפנייה לימין, ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום).

(ופרכינן:) **ואימא** (דרך) **שמאל למזרח** (נהי ד'פנות קדים' כתיב בקרא, אבל דרך ימין לא כתיב ביה; העמידהו בצפון, וכשתגיע לראש המזבח - פנה אל קרן מזרחית צפונית, ודרך שמאל) ? **לא סלקא דעתא** (שיהו פונים לשמאל אלא דרך ימין), **דתני רמי בר יחזקאל: 'ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר בקר, שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה' - כל פירות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין** (כי מנינא דקרא דקחשיב ואזיל - דרך ימין: מצפון למערב וממערב לדרום, וכשאתה מקיף שום דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב - לימינך אתה הולך): **למזרח!**

(מהאי קרא לא נפקא לן, אלא מהכא נפקא לן דרך ימין, ומקרא דלעיל - דכתיב 'פנות קדים' שמעינן שיהיו הפניות של מזבח למזרח, דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון) !

ההוא מיבעי ליה לגופיה (להודיעך מושב הים היאך, ומנין לך ללמוד הימנו לפניות המקדש בצורכי עבודה) ! ?

אם כן 'פונים' 'פונים' למה לי?

שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא את רבי יוסי: אומר היה רבי שמעון בן יוחי: אויר יש בין כבש למזבח (שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח, אלא אויר מעט מפסיק)?

אמר לו: ואתה - אי אתה אומר כן? והלא כבר נאמר (דברים יב, כז) **ועשית עולותיך הבשר והדם** [על מזבח ה' אלקיך ודם זבחך ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל]: מה דם בזריקה - אף בשר בזריקה (מה דם עולה שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב וזרקו - אף בשר בזריקה; אלמא אויר יש, ומחמת האויר הוא צריך זריקה: שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה).
אמר לו: שאני אומר: עומד בצד מערכה (בראש המזבח) וזורק (גזירת הכתוב הוא)!
אמר ליה: כשהוא זורק - למערכה דלוקה הוא זורק או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק? - הוי אומר למערכה דלוקה הוא זורק (כלומר: משום הא - למה לי קרא? פשיטא: דעל כרחו הוא זורקו, שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם, אלא הימנו והלאה: מקום שהמערכה דולקת) ! (ו) **התם - משום דלא אפשר** (והתם - משום דלא אפשר הוא, ועל כרחך כי אתא קרא - לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח) !
רב פפא אמר: (לא מצית אמרת דהיקש אתא לאשמועינן דעומד בצד המערכה וזורק; דהפסקה אויר רצפה בעינן) **כי דם: מה דם, אויר קרקע מפסיקו** (הרצפה מפסיק בינו למזבח) - אף בשר: אויר קרקע מפסיקו.

אמר רב יהודה: שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש, שבהן פונים ליסוד ולסובב (אותו שפונין בו לסובב - יצא במזרחו של כבש לימין, ומתחיל ויוצא בשפולו של כבש, ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב; והפונה ליסוד - יוצא למערבו, להורד בו שירים של חסאת; כשיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי, ומתחיל לצאת בשפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפוע ולירד ליסוד), **ומובדלין מן המזבח מלא נימא, משום שנאמר 'סביב'** (שיהא היקף למזבח כל דהו; ואי הוו מחוברין - שוב אין לו היקף: אפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו!) ;
ורבי אבהו אמר: 'רבוע' (ואי מחוברין לא הוי בנינו מרובע) .
ואיצטריך למכתב 'סביב' ואיצטריך למכתב 'רבוע' (ואף על גב דאפקינהו לתרווייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו) : **דאי כתב רחמנא 'סביב', הוה אמינא דעגיל מעגל** (ולא יהא לו זוויות) - **כתב רחמנא 'רבוע'; ואי כתב רחמנא 'רבוע', הוה אמינא דאריך וקטין** (ארכו יותר על רחבו וזוויות יהא לו) - **כתב רחמנא 'סביב'** (שיהו כל סביביו שוין) .

תנן התם [מדות פ"ה מ"א] : **הכבש והמזבח - ששים וששים** .
הני שיתין וארבעה הוו (דהא תנן לעיל: אורך הכבש ל"ב אמה, וכן המזבח) ! ?
(ומשני:) **נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב** (נמצא שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב, ומגיע לראש המזבח; נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשלשים וששים אמות של מזבח) .

(זבחים סג, א)
אמר רמי בר חמא: כל כבשי כבשים - שלש אמות לאמה, חוץ מכבשו של מזבח, שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע [נ"א: בזוטרתא] (כל כבשים, גדולים וקטנים, שהיו שם - היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה, חוץ מכבש הגדול של מזבח שעולין בו במשא איברים כבידים, והוא חלק - צריך שיהא משופע ביותר ונוח לעלות; לכך האריכוהו ל"ב שיפוע לט' אמות גובה, הרי לכל אמה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע: כשתתן לכל אמה שלש ומחצה - הרי שלשים ואחת ומחצה; תן עוד ט' אצבעות וט' שלישי אצבע - הרי י"ב אצבעות, שהן שלשה טפחים, והן חצי אמה) .

משנה:
מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה (ואין טעונין צפון), **ונאכלות לפני מן הקלעים לזכרי כהונה** (דכתיב [במדבר יח, טז]: **לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו'** וסמין ליה [פסוק] **בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו**) **בכל מאכל ליום ולילה עד חצות** (דילפינן מנחת לחמי תודה) .

גמרא:

אמר רבי אלעזר: מנחה שנקמצה בהיכל – כשירה, שכן מצינו בסילוק בזיכין (שהן אזכרה למנחת לחם הפנים, כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כד, ו), ומתירין את הלחם; וסילוקן מעל שלחן הפנים שבהיכל – במקום קמיצה דמנחות הנקמצות).

מתיב רבי ירמיה: [נספדא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ט משנה ה] (ויקרא ב, ב) [והביאה אל בני אהרן הכהנים] וקמץ משם [מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחח לה] ממקום שרגלי הזר עומדות (לעיל קאי: והביא הזר אל בני אהרן הכהנים, וקמץ משם מלא קומצו – משמע ממקום שהבעלים עומדין שם, וקסלקא דעתא השתא לאסור בין האולם קאתי, שאין זר נכנס לשם); כן כתיבא אומר: מניין שאם קמץ בשמאל שיחזיר (הקומץ לתוך השירים, ולא אמרינן 'כבר נפסלה') ויקמוץ בימין? תלמוד לומר: 'משם' ממקום שקמץ כבר.

איכא דאמרי: הוא מותיב לה והוא מפרק לה, איכא דאמרי אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא: אסברא לך: לא נצרכא (הא 'ממקום רגלי הזר' דקאמר) אלא להכשיר כל העזרה כולה (דלא ליבעי 'על ירך המזבח צפונה', אלא: כל מקום דריסת רגלי ישראל – כשר לקמיצה, וכל שכן עזרת כהנים והיכל); סלקא דעתך אמינא הואיל ועולה קדשי קדשים ומנחה קדשי קדשים: מה עולה טעונה צפון אף מנחה טעונה צפון.

מה לעולה שכן כליל (והיכי הוה ילפינן מיניה, וקרא למעוטי למה לי)? מחטאת (אי לאו דמיעטה – הוה ילפינן לה מחטאת). (ופרכין: מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות!?) מאשם.

מה לאשם שכן מיני דמים! מכולהו (מכולהו בעיא למגמריה במיהדר דינא ותייתי במה הצד).

מה לכולהו שכן מיני דמים? אלא איצטריך: סלקא דעתא אמינא: הואיל וכתוב (ויקרא ב, ח) [והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן] והגישה אל המזבח (ויקרא ו, ח) והרים ממנו בקומצו [מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניחח אזכרתה לה']: מה הגשה בקרן מערבית דרומית (קודם קמיצתה – מגיעתה בתוך כליה לקרן מערבית דרומית של מזבח, כדלקמן) – אף קמיצה בקרן מערבית דרומית? – קא משמע לן.

אמר רבי יוחנן: שלמים ששחטן בהיכל – כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) [וסמך ידו על ראש קרבנו] ושחטו פתח אהל מועד [וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב] (אלמא מדתלה הכשר עזרה לשלמים בפתח אהל מועד – שמע מינה אהל מועד עיקר, ועזרה טפל), ולא יהא טפל חמור מן העיקר (דכיון דטפל חזי להו – כל שכן עיקר).

מיתיבי: רבי יוחנן כן כתיבא אומר: מניין שאם הקיפו עובדי כוכבים את כל העזרה (הקיפו עובדי כוכבים למלחמה, ויורים חיצים ואבני בליסטראות לתוך העזרה) – שהכהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים? תלמוד לומר: (במדבר יח, י) בקדש הקדשים (היכל במשמע) תאכלנו [כל זכר יאכל אתו קדש יהיה לך] – ואמאי (אם איתא דאמרינן 'לא יהא טפל חמור מן העיקר' – למה לי למיכתב האי קרא לאכשורי היכל לאכילת קדשים)? נימא (הא כתיב בהו) [ויקרא ו, ט] 'והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדש' בחצר אהל מועד יאכלוהו, ולא יהא טפל חמור מן העיקר!?

הכי? השתא: התם עבודה, דאדם עובד במקום רבו – אמרינן 'לא יהא טפל חמור מן העיקר'; אכילה – דאין אדם אוכל במקום רבו (דזילותא דרביה היא לעשות צרכי עבד לפניו) – 'לא יהא טפל חמור מן העיקר' לא אמרינן (דלאו חומרא היא אלא קולא! וכן הדין: שיהא טפל קל מן העיקר).

משנה:

חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית (בגמרא יליף מנא ליה), ובכל מקום היתה כשירה (בגמרא פריך: מאי קאמר?), אלא זה היתה מקומה. ושלשה דברים היתה אותה קרן משמשת מלמטה (למטה מן החוט), ושלשה מלמעלה:

מלמטה: חטאת העוף (יליף בגמרא שהיא למטה), והגשות (של מנחות קודם קמיצתן, כדכתיב: והגישה [ויקרא ב, ח]; ובגמרא יליף הא קרן מנא ליה), ושירי הדם (של חטאות החיצונות; ובגמרא מפרש לה);

ומלמעלן: **ניסוך היין**, **והמים** (ששם היו שיתין, ואי אפשר לנסך כי אם שם), **ועולת העוף כשהיא רבה במזבח** (דעיקר מקומן בקרן דרומית מזרחית, כדמפרש טעמא בגמרא: מפני שקרובה לבית הדשן לזרוק שם מוראה ונוצה, כדכתיב **והשליך אותה וגו' אל מקום הדשן** (ויקרא א, טז); וכשהיא רבה שם: שיש כהנים הרבה באותו הקרן, עסוקין בעולות, ואין לזה מקום בסובב לעמוד - שהעולה נעשית למעלה - בא לו לקרן מערבית דרומית, שאף היא סמוכה לבית הדשן משאר שתי הקרנות; שבית הדשן סמוך לכבש היה, במזרחו של כבש, ולדרומו של מזבח).

כל העולין למזבח - עולין דרך ימין,

(זבחים סג, ב)

המשך המשנה

ומקיפין (את המזבח בשביל צורכי עבודה, או למתן דמי חטאת, או סידור המערכה, או היפוך איברים בצינוא) **ויורדין דרך שמאל** (ויורדין במערבו של כבש, שהוא שמאל לעולים במזבח בעלייתן), **חוץ מן העולה לשלשה אלו** (הנעשים בקרן מערבית דרומית: נסכים, ועולת העוף), **שהיו עולין ויורדין על העקב** (כשהוא עולה למזבח פונה - לשמאל באותה הקרן, וכשגמר חזר על העקב דרך עלייתו; ובגמרא פריך: הא בעינן דרך ימין? ולשלשה דברים הנעשים בה למטן אינו עולה ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה בקרקע).

גמרא:

מנא הני מילי (דחטאת העוף בקרן מערבית דרומית)?

אמר רבי יהושע אלעזר [שטמ"ק]: **אמר קרא**: (ויקרא ה, יא) **[ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת] לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא: חטאת קרויה מנחה ומנחה קרויה חטאת** (במנחת חוטא כתיב הבאה תחת חטאת העוף בדלי דלות, וקרייה רחמנא 'חטאת', מינה שמעינן נמי שהחטאת קרויה מנחה - דהכי משמע נמי: כי החטאת נהפכה להיות מנחה): **מה חטאת טעונה צפון - אף מנחה טעונה צפון** (יודע אני שגירסא זו שייבוש, שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעון צפון! וא"ת מנחת חוטא חלוקה מן השאר, ולחטאת בהמה מקיש לה - הוה ליה למיתני במתניתין דקתני לעיל 'המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה - חוץ ממנחת חוטא'?! ועוד: היאך אפשר חטאת העוף שבאה בדלות תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון - שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית, ומנחה הבאה תחת העוף טעון צפון? וגירסא אחרינא גרסינן בה, ואיני יודע אמיתה, ונראה בעיני: מה חטאת פסולה שלא לשמה - אף מנחה פסולה שלא לשמה; והכי נמי ילפינן לה בפרק קמא דמנחות (דף ד.)) **ומה מנחה (טעונה הגשה) בקרן מערבית דרומית - אף חטאת (עבודתה) בקרן מערבית דרומית** (והזאת דמה היא עיקר עבודתה).

ומנחה גופה מנלן?

דתניא [ספרא צו פרשה ב משנה ד]: (ויקרא ו, יז) **לפני ה'** (וזאת תורת המנחה) **הקרב אותה בני אהרן לפני ה' [אל פני המזבח]** - היינו שמגיעה למזבח; **יכול במערב?**

תלמוד לומר: 'אל פני המזבח' (דרום, ששם הכבש).

אי 'אל פני המזבח' - יכול בדרום?

תלמוד לומר: 'לפני ה' - הא כיצד? מגישה בקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן, ודין (במסכת סוטה, בפ"ב, מפרש מאי 'ודיו' וקאמר: שאינו צריך להגיע המנחה גופה למזבח, אלא הכלי).

[ספרא צו פרשה ב משנה ה] **רבי אליעזר** [בספרא: אלעזר] **אומר:** (מאחר שפרט לך הכתוב בהגשתה שתי רוחות) **יכול יגישנה** (לאיזה מהן שירצה): **למערבה של קרן או לדרומה של קרן? אמרת: כל מקום שאתה מוצא שני מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים חבירו, ואחד מקיים עצמו ומבטל חבירו - מניחין זה שמקיים עצמו ומבטל חבירו, ותופשין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו: כשאתה אומר אל פני ה' - במערב, היכן קיימת אל פני המזבח? וכשאתה אומר אל פני המזבח - בדרום קיימת, לפני ה' בדרום היכן קיימת?**

אמר רב אשי: **קסבר האי תנא: כוליה מזבח - בצפון קאי** (נמצא דרומו של מזבח כלה לנגד הפתח, וקרינן נמי בצד דרומו 'לפני ה').

בכל מקום היתה כשירה [אלא זה היתה מקומה]:

מאי קאמר?

אמר רב אשי: הכי קאמר: בכל מקום היתה כשירה למליקתה (בין למעלה בין למטה; דכי ילפינן למטה בחטאת העוף - בהזאה הוא דילפינן, לקמן בשמעתין: והזה מדם החטאת על קיר [ויקרא ה,ט] ואמר מר: זה קיר התחתון; וקרן מערבית דרומית - נמי בהזאה הוא דילפינן, דהא מהגשה דמנחה יליף, והגשתה למזבח - הוא דילף, דומיא דהגשה במנחה; ומליקה - לאו במזבח, אלא הזאה ומיצוי), אלא זה היה מקומה להזאתה.

תנינא להא! דתנו רבנן: מלקה בכל מקום במזבח - כשירה; היזה דמה בכל מקום - כשירה; היזה ולא מיצה - כשירה, ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש; מאי קאמר (קתני 'הזה דמה בכל מקום ואפילו למעלה מן החוט כשירה', והדר תני 'ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה' והא ליכא למימר דהזה למעלה ואחר כך חזר והזה למטה קא מכשר, דהא 'הזה דמה' - כל דמה משמע, דלא קתני 'הזה מדמה')? - הכי קאמר: מלקה בכל מקום במזבח - כשירה; מיצה דמה (שהחטאת טעונה מיצוי אחר הזאה, כדכתיב והנשאר בדם ימצה וגו' (ויקרא ה,ט); שמקיף הגוף למזבח, ודוחק בית מליקתו בקיר, והדם מתמצה ויורד) בכל מקום במזבח - כשירה (כדמפרש טעמא: דמיצוי בחטאת - לאו עבודה היא ליפסל בשינוי: שאפילו עקר המיצוי לגמרי: שהזה ולא מיצה - כשירה, כדאמרן ב'איזהו מקומן' (לעיל דף נב). והנשאר ימצה - שאינו נשאר לא ימצה, אלמא איכא דסבירא דלא מעבד, ומהאי קרא נפקא),

(זבחים סד, א)

שאם היזה ולא מיצה כשירה ובלבד שיתן (ההזאה הנעשית ראשון) מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש.

[ו]שלשה דברים [היתה אותה קרן משמשת מלמטה ושלשה מלמעלה: מלמטה: חטאת העוף, והגשות, ושירי הדם]:

חטאת העוף - הא דאמרן (דילפינן לעיל מכי חטאת היא האמור במנחה (ויקרא ה,יא));
הגשות - דכתיב (ויקרא ב,ח) [והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן] והגישה אל המזבח (וידרשינן לעיל דאקרון מערבית דרומית קאי);
שירי הדם - דכתיב (ויקרא ד,ל) [ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה] ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד המזבח (ואמרינן ב'איזהו מקומן' (לעיל דף נג). 'ילמד ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות מיציאתו מן ההיכל בסמוך לו', והיינו יסוד דרומי; ובכל הדרום אין לך יסוד אלא אמה אחת בקרן מערבית דרומית, כדאמרינן (שם דף נד): 'אוכל בדרום אמה אחת'.

'מלמעלה: ניסוך המים, והיין, ועולת העוף כשהיא רבה במזרח':
מאי טעמא?

רבי יוחנן אמר: מפני שקרובה מבית הדשן (מקום שנותנין שם בכל בקר תרומת הדשן, שכתב בה ושמו אצל המזבח [ויקרא ג,ג], והוא במזרחו של כבש; וכתיב גבי מוראה ונוצה (ויקרא א,טז) והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן; ולקמן מייתי משנה ממסכת תמיד: דבמזרחו של כבש הוה, והיינו לקרן דרומית מזרחית);

אמר רבי יוחנן: בא וראה כמה גדול כחן של כהנים: שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה (ודבר שהוא קל מאד - אין נוח לזורקו למרחוק) - פעמים שהכהן זורקן יותר מבשלשים אמה (כשהיא רבה במזרח ונעשית בקרן מערבית דרומית - צריך לזרוק יותר משלשים אמה)! - דתנן (במסכת תמיד פ"א מ"ד): (מי שזכה בתרומת הדשן של מחתה) נטל מחתה של כסף, ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים אילך ואילך, וחתה מן המאוכלות הפנימיות, ויורד; הגיע לרצפה (לסוף הכבש) - מחזיר פניו כלפי צפון (כלפי המזבח) והולך למזרחו של כבש (ומתקרב למזבח) כעשר אמות (ממקום שכלה הכבש, דהיינו רחוק מראש המזבח כ"ב אמה) צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים מקום שנותנין מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה (אלמא התם הוי בית הדשן; וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית - צריך לזרוקה כל אלכסון של כ"ב על כ"ב, שהרי מצפון לדרום אמרו דאיכא כ"ב; וממקום שהוא עומד עד מזרחו של כבש - אין פחות מכ"ב [נשנה מן הקרן לכבש, ורוחב הכבש ט"ז אמה]; ואפילו הוא מתקרב לכבש כל אמת רוחב הקרן, ואין כאן אלא כ"א - תן כנגדה אמה מקום מעמדו, נמצא שהוא מרוחק מבית הדשן הכ' אמות: שהוא עומד בראש המזבח ולא בסובב: שכשהיא נעשית במזרח - עומד בסובב, לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו לסובב, אבל לצד המערב אין לו כבש לפנות לסובב, וצריך לעלות על ראש המזבח לעמוד בדרומה של קרן; והכי תנן במסכת סוכה (דף מ"ח) גבי נסכים: 'עלה [בכבש] ופנה לשמאלו' ולא תנן בה 'ופנה לסובב'; הרי משפת הקרן ולכבש חמש אמות: שהכבש רחב ט"ז באמצע המזבח; נמצא ראש המזבח עודף עליו לכל צד שש אמות - הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן; ואף על פי שזה נמשך לצד הכבש אמה של קרן צפון - מקום מעמדו - הרי נותרה כנגדה אמה לדרום; נמצא בית הדשן עומד כנגדה באלכסון של כ"ב על כ"ב, וכל אמתא

ברבוע = אמתא ותרי חומשי באלכסונוא; נמצא תוספת שמונה אמות וארבעה חומשים, הרי שלשים אמות וארבעה טפחים גדולים; ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים - הרי שלשים ואחד אמה וטפח) .
(והיינו דפריך): הני - טפי מתלתינן וחד הויין !!
(ומשנינן): מקום גברי לא חשיב (והוי להו טפח יותר משלשים) .

כל העולים למזבח [עולין דרך ימין, ומקיפין ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לשלשה אלו, שהיו עולין ויורדין על העקב]:
מאי טעמא (העולה אין עולה דרך ימין, ויקיף - והלא דרך ימין מצוה, כדאמרן לעיל) ?
אמר רבי יוחנן: נסכים - שמא יתעשנו (כשיקיף את המערכה, בעשן המערכה, וקיימא לן במנחות (דף 19:): יין מעושן פסול), ועולת העוף שמא תמות בעשן.
ורמינהו: (משנה היא במסכת תמיד [פ"ז מ"ג], גבי כהן גדול: שאינו כשאר כהנים לזכות בפייס לעבודה אחת, אלא עובד וגומר בכל חפצו, כדתנן במסכת יומא (פ"א מ"ב, דף יז): 'כהן גדול מקריב חלק בראש'; אמר "עולה זו אני מקריב" - בזמן שהוא רוצה להקטיר; מי שזכו בהולכת האיברים - מושיטין לו, והוא עומד בראש המזבח חורקן למערכה; ולאחר שגמר) בא לו להקיף את המזבח - מאין הוא מתחיל? - מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית (עד שמגיע לקרן השיתין); ונותנין לו יין לנסך (וקסלקא דעתך והיין בידו אלמא לא חיישינן לשמא נתעשנו) ! ?
אמר רבי יוחנן:

(זבחים סד, ב)
הקפה ברגל (ואין היין בידו; ולמצוה בעלמא, מפני שכל העולין לשאר דברים - פונין לימין ומקיפין, חה להקטיר עולה; לפיכך מקיף ובא למקום שמנסכין שם, ונותנין לו יין לנסך; אבל שאר כהנים שהזוכה בנסכים בפייס לא זכה לעבודה אחרת - עולה, והיין בידו, ופנה לשמאל, וחוזר על העקב, כדמתניתן) .
אמר רבא: דיקא נמי דקתני 'נותנין לו יין לנסך' ולא קתני 'אומר לו נסך' !
שמע מינה.

תנו רבנן: כל העולין למזבח - עולין דרך ימין ויורדין דרך שמאל: עולין דרך מזרח (כשהן עולין לכבש - במזרחו: אצל שפתו עולין, שהרי דרך ימין יפנה, ולמה לו להאריך הילוכו כל רחבו של כבש?) ויורדין דרך מערב (וכשהוא יורד - יורד בשפת מערבו של כבש), חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו, שעולים דרך מערב ויורדין דרך מערב, עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין.
'דרך ימין' ? דרך שמאל הוא (מערבו של כבש - שמאל הוי כשהאיש פניו למזבח) ! ?
אמר רבינא: תני 'שמאל'.
רבא אמר: מאי 'ימין' (דקתני בסיפא) ? = ימין דמזבח (שהמזבח פניו לדרום וימין למערב), ומאי 'שמאל' (דקתני ברישא) = שמאל דגברא.
וניתני או אידי ואידי (דרישא ודסיפא) דמזבח, או אידי ואידי דגברא ? קשיא.

משנה:
חטאת העוף כיצד היה נעשית?
היה מולק את ראשה ממול ערפה, ואינו מבדיל (הראש מן הגוף, אלא סימן אחד לבדו מולק, דכתיב בה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל (ויקרא ה, ח) וב'הכל שוחטין' (חולין דף כא): 'לפינן דבסימן אחד הוא), ומזה מדמה (אוחז בעוף עצמו ומזה) על קיר המזבח;
שירי הדם היה מתמצה על היסוד (שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח, ודוחקו בקיר, והדם מתמצה ויורד ליסוד, שהרי למטה מן החוט היא נעשית וכניסת הסובב למעלה הימנו) ;
ואין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים.

גמרא:
תנו רבנן [דומה לספרא ויקרא דבורא דנזבה פרשה ז משנה ז]: (ויקרא ה, ט) והזה מדם החטאת [על קיר המזבח והנשאר בדם] ויצא אל יסוד המזבח חטאת הוא] - מגוף החטאת (שלא יזה לה בכלי ולא באצבע, אלא אוחז בעוף עצמו ומזה); הא כיצד? אוחז בראש ובגוף, ומזה על קיר המזבח - ולא על קיר הכבש, ולא על קיר היכל, ולא על קיר אולם; ואיזה

זה? קיר התחתון (שלמטה מן החוט); או אינו אלא קיר העליון? - ודין הוא: ומה בהמה, שעולתה למטה (כדאמרן בפרק קמא (לעיל דף י:)) דכתיב בחטאת בהמה המחטא אותה [ויקרא ויט] - אותה דמה למעלה, ואין אחרת דמה למעלה) - חטאתה למעלה (ד'קרנות' כתיבי בה), עוף, שעולתו למעלה (כדיליף לקמן בפירקין (דף סה:)) - אינו דין שחטאתו למעלה!? - תלמוד לומר: והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח: קיר שהשירין שלו מתמצים ליסוד (כשמזה - הדם שותת ומתמצה ליסוד), ואיזה זה? - קיר התחתון (פעמים שהוא מתמצה לסובב כשהוא עושה למעלה מן הסובב, דמן החוט עד הקרנות - 'קיר העליון' הוא; אבל קיר התחתון - כולו למטה מן הסובב, שהחוט למטה מן הסובב אמה).

ונעביר מעילאי (הזאתה יעשה למעלה, והדין נותן, כדאמרן) והדר נעביר (מיצוי) מתאי (כדכתיב)?

אמר רבא: מי כתיב 'ימצה' (אי הוה כתיב ימצה - הוה משמע שמזהיר את הכהן שיחזור וימצה אחר הזאה)? 'ימצה' כתיב, דממילא משמע (השתא דכתיב ימצה - משמע נמי לענין הזאה דממילא יהיה דם מצוי אצל היסוד).

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: כיצד מולקין חטאת העוף? אוחז גפיו בשתי אצבעות, ושתי רגלים בשתי אצבעות (גוף העוף על כפו מבפנים, ומכניס שני רגליה בין אצבע קטנה = זרת לקמיצה, ושני גפיה בין אמה לאצבע), ומותח צוארה על רוחב גודלו (גרונה התחתון מותח על רוחב החיצון של גודל: שמכניס הצואר בין אצבע לגודל, נמצא הגרון לצד גודלו, ומותחו על גודלו, והעורף מלמעלה) - ומולקה.

במתניתא תנא: ציפרא מלכר (כמו שאנו עושים על גב היד, אלא שהופך פניו של עוף על גב ידו שיהא העורף מלמעלה): אוחז גפיו בשתי אצבעות ושני רגלים בשתי אצבעות, ומותח צוארו (הגרן) על רוחב שתי אצבעותיו (על רוחב הפנימי של שתי אצבעותיו: אצבע ואמה) - ומולק; וזו עבודה קשה שבמקדש.

'זו היא' ותו לא? והאיכא קמיצה וחפינה (גבי קמיצה נמי תניא זו היא עבודה קשה: שצריך למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה למטה, שלא יהא הקומץ מבורך; וכן בחפינת יום הכפורים נמי תניא 'זו היא עבודה קשה', ותרוייהו בסדר יומא בפרק 'הוציאו לו' (דף מז: ודף מט:))?

אלא אימא 'זו עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש' (כלומר: אחת מעבודות קשות שבמקדש).

משנה:

[משנה ה] עולת העוף כיצד נעשית?

עלה לכבש (לפי שנעשית למעלה כדילפינן בגמרא), ופנה לסובב; בא לו לקרן דרומית מזרחית (כדאמרן: שקרובה לבית הדשן), היה מולק את ראשה ממול ערפה (ערפה = גובה הראש; מול ערפה = למטה, לצד האגפים: מול הרואה את העורף), ומבדיל (בשני סימנין) כדיליף ב'הכל שוחטין' (חולין דף כא:)), ומיצה את דמה על קיר המזבח; נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח (סומכו ודוחקו בקיר כדי שיתמצה הדם), וספגו במלח (מקנחו במלח הנמצא בראש המזבח, כדכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח [ויקרא כג:]), ואומר ב'הקומץ רבה' (מנחות דף כא:) 'בשלושה מקומות המלח נתונה: בלישכת המלח, ועל גבי הכבש, ובראש המזבח', וזרקו על גבי האשים;

בא לו לגוף, והסיר את המוראה (זפק) ואת הנוצה (שנוטל העור שכנגד הזפק בנוצתה עם הזפק) ואת בני המעיים היוצאין עמם, והשליכן לבית הדשן; שיסע (הגוף בין אגפיה) ולא הבדיל, ואם הבדיל כשר; ספגו במלח וזרקו על גבי האשים;

[משנה ו] לא הסיר המוראה ולא הנוצה ואת בני מעיים היוצאין עמם, ולא ספגו במלח: כל ששינה בה מאחר שמיצה את דמה - כשירה.

הבדיל בחטאת (במליקתה: שמלק שני סימנין) ולא (או לא) הבדיל בעולה (שמלקה בסימן אחד) - פסול (דכל שינוי שהוא לפני עבודות הדם - פסולות; ובגמרא מפרש טעמא); מיצה את דם הראש ולא מיצה דם הגוף - פסולה (מפרש טעמא בגמרא); דם הגוף ולא מיצה דם הראש - כשירה;

[משנה ז] חטאת העוף שמלקה שלא לשמה, מיצה דמה שלא לשמה, לשמה ושלא לשמה, או שלא לשמה ולשמה - פסול;

עולת העוף כשירה (שלא לשמן אין מוציא עולה מידי פיגול, מפני שהיא כשירה בשלא לשמה), ובלבד שלא עלתה לבעלים לשם חובה.

אחד חטאת העוף ואחד עולת העוף שמלקן ושמיעה את דמן, לאכול דבר שדרכו לאכול (חטאת העוף) ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר (עולת העוף) חוץ למקומו – פסול, ואין בו כרת; חוץ לזמנו – פיגול וחייבין עליו כרת, ובלבד שיקריב המתיר כמצותו; כיצד 'קרב המתיר כמצותו'? מלק בשתיקה ומיעה הדם חוץ לזמנו, או שמלק חוץ לזמנו ומיעה הדם בשתיקה, או שמלק ומיעה הדם חוץ לזמנו – זהו 'שקרב המתיר כמצותו'; כיצד 'לא קרב המתיר כמצותו'? מלק חוץ למקומו ומיעה הדם חוץ לזמנו, או שמלק חוץ לזמנו ומיעה הדם חוץ למקומו, או שמלק ומיעה הדם חוץ למקומו.

(זבחים סה, א)

המשך המשנה

חטאת העוף שמלקו שלא לשמה ומיעה הדם חוץ לזמנו, או שמלק חוץ לזמנו ומיעה דמו שלא לשמה, או שמלק ומיעה הדם שלא לשמה – זהו 'שלא קרב המתיר כמצותו'; לאכול כזית בחוץ, כזית למחר; כזית למחר כזית בחוץ; כחצי זית בחוץ כחצי זית למחר; כחצי זית למחר כחצי זית בחוץ – פסול ואין בו כרת. אמר רבי יהודה: זה הכלל: אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן – פסול ואין בו כרת; [וחכמים אומרים: זה וזה פסול, ואין בו כרת]; לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית – כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין.

גמרא:

תנו רבנן [ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשתא ז משנה א-ח, בשנויים]: (בעולת העוף כתיב): [ויקרא א, טו] והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח; 'והקריבו מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא א, יד) [ואם מן העוף עלה קרבנו לה] והקריב מן התורים או מן בני היונה [את קרבנו] (ולכתוב בתריה 'ומלק הכהן את ראשו על המזבח'), יכול המתנדב עוף לא יפחות משני פרידין (גזלות)? – תלמוד לומר: והקריבו – אפילו פרידה אחת יביא אל המזבח; מה תלמוד לומר 'הכהן'? לקבוע לו כהן (שלא ימלקנו זר), שיכול והלא דין הוא: ומה בן צאן שקבע לו צפון לא קבע לו כהן (דשחיטה בזר כשירה), עוף – שלא קבע לו צפון – אינו דין שלא יקבע לו כהן? תלמוד לומר: 'אל הכהן' – לקבוע לו כהן. יכול ימלקנו בסכין? ודין הוא: ומה אם שחיטה שלא קבע לה כהן קבע לה כלי (דנפקא לן מויקח את המאכלת [בראשית כב, י] לקמן באידך פירקין (דף צו:)), מליקה שקבע לה כהן – אינו דין שיקבע לה כלי? – תלמוד לומר: [הכהן] אל המזבח ומלק. אמר רבי עקיבא (כולה רבי עקיבא קאמר לה): וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח? אלא מה תלמוד לומר: 'כהן'? – שתהא מליקה בעצמו של כהן (בצפורנו ולא בסכין). יכול ימלקנה בין מלמעלה (מן החוט) בין מלמטה? תלמוד לומר: ומלק [את ראשו] והקטיר: מה הקטרה בראש המזבח – אף מליקה בראש המזבח. ומלק ממול עורף; אתה אומר ממול עורף – או אינו אלא מן הצואר (מן הגרון)?

ודין הוא: נאמר כאן [ויקרא א,ט בעולת העוף] 'ומלק' ונאמר להלן (בחטאת העוף) [ויקרא ה,ח] [והביא אתם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה] ומלק [את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל]; מה להלן ממול עורף - אף כאן ממול עורף.

אי מה להלן מולק ואינו מבדיל - אף כאן מולק ואינו מבדיל? תלמוד לומר: ומלק [את ראשו] והקטיר: מה הקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו - אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו.

ומניין שהקטרת הראש בעצמו והגוף בעצמו?

שנאמר [ויקרא א,יז] [ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל] והקטיר אותו [הכהן המזבח על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח לה] [מדכתיב ושסע בכנפיו ולא יבדיל] והקטיר אותו - הרי הקטרת הגוף אמורה; הא מה אני מקיים [ויקרא א,טו] והקטיר המזבח (אני יודע מה שנאמרה תחילה: ומלק את ראשו)? - בהקטרת הראש הכתוב מדבר.

[המשך דרשת הפסוק ויקרא א,טו] ונמצה דמו - כולו (מדלא כתיב 'ונמצה לדמו');

אל קיר המזבח - ולא על קיר הכבש, ולא על קיר ההיכל; ואיזה זה? - זה קיר העליון;

או אינו אלא קיר התחתון? ודין הוא: מה בהמה שחטאתה למעלה עולתה למטה - עוף שחטאתו למטה אינו דין שעולתו למטה?

תלמוד לומר: ומלק והקטיר ונמצה דמו: וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה (ואי תימא במיצוי הגוף - לא מקיימא דמו כולו)? אלא לומר לך: מה

הקטרה בראש המזבח - אף מיצוי בראש המזבח; הא כיצד? היה עולה בכבש, ופונה לסוכה, ובא לו לקרן דרומית מזרחית; היה מולק את ראשה ממול ערפה, ומבדיל, וממצה מדמה על קיר המזבח; אם עשאה למטה מרגליו (שהחוט למטה מן הסוכה) - אפילו אמה - כשירה; רבי

נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: כל עצמה אין נעשית אלא בראש המזבח (דבעינן והקטיר ונמצה דמו: שיהא מיצוי בקיר הסמוך למקום הקטרה).

מאי בינייהו (כלומר: במאי קמיפלגי? הא על כרחך לתנא קמא גופיה אית ליה והקטיר ונמצה דמו, דאי לאו סבירא ליה - קיר העליון מנא ליה לתנא קמא)?

אביי ורבא, דאמרי תרוייהו: עושה מערכה על גבי סוכה איכא

בינייהו (לתנא קמא הרוצה לעשות מערכה על גבי סוכה ולהקטיר בה - עושה, הילכך מיצוי שתחת הסוכה - סמוך למקום הקטרה היא).

בא לו לגוף [והסיר את המזבח ואת הנוצה ואת בני המעיים היוצאין עמם, והשליכן לבית הדשן];

תנו רבנן [ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ז משנה ט, בשנויים]: [ויקרא א,טז] והסיר את מוראתו בנוצתה [והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן] - זו זפק;

יכול יקדיד בסכין ויטלנו (ויטלנו לזפק לבדו, בלא עוד ובלא נוצה: כמו שצולין עוף עושין)? תלמוד לומר: בנוצתה: נוטל את הנוצה עמה.

אבא יוסי בן חנן אומר: נוטלה ונוטל קורקבנה עמה (ונוצתה - לשון פרש ודבר מאוס הוא, כמו (איכה ד,ט) כי נצו גם נעו).

דבי רבי ישמעאל תנא: בנוצתה - בנוצה שלה (ולא יותר ממה שכנגד הזפק; הא

כיצד?); קודרה בסכין כמין אדובה (קודר את העור סביבות הזפק, כמין אדובה, ונוטל נוצה ועור שכנגד הזפק עם הזפק, אבל בלא קדירה - לא, שהעור נמשך אחריו ונוטל יותר).

(זבחים סה, ב)

שיסע ולא הבדיל:

תנו רבנן: [ויקרא א,יז] ושסע [אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבח על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח לה] אין 'שיסע' אלא כיד; וכך הוא אומר (בשמשון; והתם מפרש בהדיא דביד הוה): (שופטים יד,ו) [ותצלח עליו רוח ה'] וישסעוהו כשסע הגדי [ומאומה אין בידו ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה].

לא הסיר את המזבח [ולא הנוצה ואת בני מעיים היוצאין עמם, ולא ספגו במלח: כל ששינה בה מאחר שמיצה את דמה - כשירה]:

מתניתין (דקתני 'הבדיל' במליקת חטאת: שמלקה בשני סימנין פסול) - דלא כרבי אלעזר בן רבי שמעון, דתניא: אמר רבי אלעזר בן רבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף (שאם הבדיל לא פסל). מאי בינייהו (כלומר: במאי קמיפלגי)?

אמר רב חסדא: מיצוי חטאת העוף מעכב איכא בינייהו: תנא קמא סבר: מיצוי חטאת העוף (מיצוי דבתר הזאה בחטאת העוף) מעכב, וכיון דמצוי דם - קעביד מעשה עולה בחטאת העוף (וכיון דבעל כרחו ממצה דם, אי אמרת מבדיל - קעביד כל מעשה עולה בחטאת: מליקה מובדלת, ומיצוי דעולה - נמי מיצוי הוא דעביד בה; ולקמן (דף סו.) תנן דחטאת העוף שעשאה כמעשה עולה לשם חטאת - פסולה); ורבי אלעזר בן רבי שמעון סבר: מיצוי חטאת העוף לא מעכב (הילכך אם רצה להבדיל - יבדיל, ולא ימצה לאחר הבדלה, ולא עבד ליה 'מעשה עולה'), ומחתך בשר בעלמא הוא (ואי משום דשינה בהבדלה, כיון דלאו מעשה עולה - מצי למימר בה 'חיתוך בשר בעלמא הוא').

רבא אמר: שהייה בסימן שני בעולת העוף (בעולת העוף הצריכו שני סימנים; ושהה שיעור שהייה בין סימן לסימן) איכא בינייהו (אי פסיל בה בשחייה בין סימן לסימן, כבהמה, או לא): תנא קמא סבר שהייה בסימן שני בעולת העוף לא פסלה (דלא דמי לשחיטת בהמה: דטעמא דבהמה בעיא שני סימנים משום דלא נפקא חיותא בסימן אחד, הילכך שם 'שחיטה' על שניהם; אבל עוף - בסימן אחד פסקא חיותא, ועולת העוף - מצות הבדלה בעלמא הוא דאיכא עלה, אבל שם 'מליקה' אינו חל אלא על הראשון, ולא מהניא שהייה לפסול בשני; וחטאת שהבדיל בה אף על גב דבלא שהייה אי אפשר בין סימן לסימן - דתני לקמן בשמעתין: שבתחילה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר; הגיע לסימן - חותכו, ורוב בשר עמו; וההיא חתיכת 'רוב בשר'), ואף על גב דשהייה (אף על גב דאית ביה שיעור שהייה) - (כיון דבעולה שהייה בין סימן לסימן לא פסלה, אי עבדיה בחטאת -) קא עביד 'מעשה עולה' בחטאת; ורבי אלעזר בן רבי שמעון סבר: פסלה (הלכך: חטאת שהבדיל בה, כיון שאי אפשר לה בלא שהייה בין סימן לסימן - אין כאן 'מעשה עולה', דבעולה שהייה ליכא), וכיון דשהייה - מחתך בשר בעלמא הוא.

אביי אמר: רוב בשר מעכב איכא בינייהו (ודכולי עלמא שהייה בעולה בסימן שני פסלה, והכא - בהא פליגי: לתנא קמא חיתוך רוב בשר בחטאת לא מעכב אי לא מחתיך ליה, ואי אמרת 'מבדיל' - עביד ליה שני סימנין בלא שהייה, ויש כאן 'מעשה עולה'; ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר: רוב בשר בחטאת מעכב, וחתיכתו אחר סימן ראשון הוא, וכיון דלא סגי בלא שהייה בינתיים - אין כאן 'מעשה עולה').

ובפלוגתא דרבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק: חד אמר שהייה בסימן שני בעולת העוף פסלא איכא בינייהו, וחד אמר רוב בשר מעכב איכא בינייהו.

מכלל דבעינן רוב בשר בתחילה (מדקמיפלגי בעיכובא - מכלל דכולהו מודו לכתחילה בעי לחתוך רוב בשר אחר הסימן)?

אין, דתניא: 'כיצד מולקין חטאת העוף? - חותך שדרה' (חוט השדרה) ומפרקת (עצם הצואר) בלא רוב בשר (המקפת סביב, כדאמרינן ב'הכל שוחטין' (חולין דף כ:); 'נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה ומטמאה, ואפילו מפרקסת'; הילכך: אי הוה חותך רוב בשר קודם הסימן - הויה ליה 'מתה', ולא מהניא בה מליקה! וסימנין - הלכה למשה מסיני הן) עד שמגיע לוושט או לקנה; הגיע לוושט או לקנה - חותך סימן אחד או רובו, ורוב בשר עמו; ובעולה - שנים או רוב שנים (ב'הכל שוחטין' (שם דף כא.) אמרינן: שנים לרבנן, רוב שנים - לר"א בן רבי שמעון; והתם פליגי בה בקראי) '.

אמרוה קמיה דרבי ירמיה (להן פלוגתא דהנך אמוראי דפליגי בטעמא דרבי אליעזר ברבי שמעון), אמר: לא שמיע להו הא דאמר רבי שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן פדת משום רבי אלעזר בן שמוע: אומר היה רבי אליעזר ברבי שמעון: 'שמעתי בחטאת העוף שמבדילין', ומאי [ויקרא ה,ח:] והביא אתם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו ממול ערפו [ו]לא יבדיל? -

(זבחים סו, א)

אין צריך להבדיל (הילכך אם הבדיל - לאו שינוי הוא).

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, גבי בור, דכתיב [שמות כא,ג:] וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר] ולא יכסנו [ונפל שמה שור או חמור] - הכי נמי דאין צריך לכסות?

הכי? השתא: התם, כיון דכתיב [שמות כא,לד] בעל הבור ישלם [כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו] - עלויה הוא דרמי לכסויי, אבל הכא - מכדי כתיב (בעולת העוף) [ויקרא

א.טו] 'והקריבו' [הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח]': ח ל ק
הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף (ומינה נפקא לן לר"א ברבי שמעון הבדלה בעולת
העוף ב'הכל שוחטין' (חולין דף כא.), ולא דרש 'ומלק' [את הראש] והקטיר', כדדרשין לעיל: מה הקטרה הראש בעצמו
כו', דתיפוק ליה הבדלה מהתם; דהך טברא לית ליה שימלוק את כולו, אלא דוקא רוב שנים, ויליף לה מקראי;
ואפילו רבנן - דפליגי עליה התם - עיקר הבדלה בעולה לא נפקא להו אלא מוהקריבו - דמשמע חלק את זה מן
החטאת; (הילכך על כרחך) לא יבדיל (האמור בחטאת) למה לי (כלומר: מאי קאמר לן)? -
שמע מינה: אין צריך להבדיל (הילכך נפקא לן העולה מוהקריבו דצריך להבדיל, דהא חלק
ביניהן: דאי אזהרה היא בחטאת שלא יבדיל - היכי נפקא לן בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל? אינו מוזהר שלא
להבדיל - הוא דנפקא לן מחילוקו, ולא שטעון הבדלה; ד"א: האי 'למה לי' - כמו 'מאי היא', לשון קצר: מדאנתא
והקריבו לחלק - ללמדנו הבדלה בעולה; שמע מינה: ולא יבדיל - אין צריך להבדיל קאמר, ואשמעינן והקריבו דחלק
בעולה: דצריך להבדיל (דאי אזהרה היא בחטאת לא שמעי' מוהקריבו אלא דאינו מוזהר מלהבדיל בעולה אבל
מצות הבדלה לא נפקא לן) .

מיצה דם הגוף:

תנו רבנן: [ויקרא א.יז:] ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש עלה
הוא אשה ריח ניחח לה' עולה - אף על פי שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש;
יכול מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף?
תלמוד לומר: הוא.

מאי תלמודא?

אמר רבינא: מסתברא: דרוב דמים בגוף שכיחי.

הדרן עלך קדשי קדשים